

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

DR. SARKADY ILDIKÓ
A SAJTÓ EURÓPAI SZABÁLYOZÁSA

I. Előszó

A témaválasztás oka, időszerűsége

Az olvasóban joggal merülhet fel a kérdés: a digitális műsorszolgáltatás, a telekommunikáció világában miért egy letűnt korszak kommunikációs eszközének, az írott sajtónak egyes európai országokban történő szabályozását választottam e tanulmány témájaként? A válasz talán már a kérdésben is benne rejlik. Éppen azért az írott sajtó, a print-média e tanulmány választott témája, mert aktualitását az az örületes technikai forradalom adja, amely a XX. század végén zajlott és a XXI. század elején folytatódik, és amely az írott sajtó évszázadokon át tartó egyeduralmának gátat vetett.

„Az objektív televíziós kép hatása messze meghaladja az írott szövegét, nemcsak amiatt, hogy több információt közvetít, hanem azért is, mert „híhetőbb”. A mezei nézők többsége meggyőződéssel vallja, csak azt fényképezhetik le, ami valóban ott van a kamera előtt.”¹ De mit is értünk média alatt?

„Új médiák vagy multimédia alatt értjük a 90-es évek óta létrejött elektronikus kommunikációs technikákat. Ezek jellemzően összefüggnek mindenfajta információ digitalizálásával...”²

Frank Fechner szerint a média rendszere a következő struktúrán keresztül mutatható be:

[[[[[[[[[[[ábra]]]]]]]]]]]

A technikai robbanás pedig most felveti a kérdést: az írott sajtó bírja-e a versenyt a médiapiac többi hordozó-szereplőjével: az internettel, a digitális televíziózással és a

---

¹ Stark R. László: Megmutatva elrejtteni (Kat-éter). Magyar Hírlap, 2001. július 6.

² Frank Fechner: Medienrecht. UTB Für Wissenschaft, Mohr Siebeck, 2001.

telekommunikáció megannyi csoda-vívmányával? Erre a technikai forradalom által generált kérdésre a jövő adja meg a választ. De nézzük a szabályozást! A jogalkotás vajon leírta-e az írott sajtó szabályozását? Mennyiben tárgya még a jogalkotásnak az írott sajtó? Van-e, illetőleg szükséges-e egyáltalán sajtójogi szabályozás a modern kor világában?

A tanulmány e kérdésekre próbál válaszolni az egyes európai országok sajtójogi szabályozásának, illetőleg a szabályozás főbb jellegzetességeinek áttekintésével.³

II. A tanulmány tárgya

A tanulmány kizárólag az írott sajtó jogi szabályozásának átvilágítását tűzte ki céljául az egyes európai országokban, így nem tárgya a dolgozatnak más technikai eszközökkel végzett kommunikáció szabályozása, az európai műsorszolgáltatás, nevezetesen a rádiózásról és televíziózásról szóló törvények, a telekommunikációs törvények elemzése, továbbá az internet esetleges önálló jogi szabályozása sem.

A tanulmány tárgyát azért is kell leszűkítenem az írott sajtó elemzésére, mert a nyomtatott és az elektronikus médiumok eltérő jogi szabályozási igénye más és más szempontú elemzést követelne meg. Természetesen a szakirodalomban dilemmát jelent, hogy szükség van-e egyáltalán önálló sajtójogi szabályozásra? Kell-e önálló sajtótörvény a sajtószabadság alkotmányos elvének érvényesüléséhez?

Az írott sajtó jogi szabályozásának szükségességét kérdőjelezi meg az a liberális felfogás, mely szerint minden sajtóval kapcsolatos előírás a sajtószabadság korlátjaként jelentkezik. Ezzel szemben érvényesülnek olyan nézetek is, amelyek szerint a büntetőjogi, polgári, versenyjogi szabályozás, tehát a meglévő alap jogágak és az azokból kiágazó törvényi szabályozás megfelelő garanciát jelentenek a sajtószabadság megvalósításához.⁴

Az írott sajtó fogalma

A sajtó fogalmának kezdeti meghatározása nyilvánvalóan csak a nyomtatott kiadványokra vonatkozott, a mai definíció pedig élesen elhatárolódik az

³ A sajtó elnevezést e tanulmány keretében kizárólag az írott sajtó, a print média összefüggésben használom.

⁴ Halmai Gábor: Kell-e nekünk sajtótörvény? Médiakönyv 1998.

elektronikus média és a telekommunikáció fogalmaitól.

„A sajtó fogalma felölel minden nyomdai kiadványt, a köznyelvben mindenekelőtt az ún. időszaki sajtót jelenti, amely a rendszeresen megjelenő sajtóorgánumokat testesíti meg, úgymint az újságokat és a folyóiratokat. A teljes paletta felöleli azonban a napi és hetilapokat, éppúgy, mint a helyi és országos lapokat. A folyóiratok meghatározott témakörökről vagy köznyelvi formában érdekes általánosságokról írnak (pl. a képes újságok), vagy mint szaklapok speciális tudományos témákkal foglalkoznak.”

„Jogi értelemben a sajtóra vonatkozó előírásokat a sajtójog fogalma egyesíti. A sajtójog felöleli a sajtóra vonatkozó sajtójogi jogviszonyok szabályozott előírásait, amelyek a sajtószabadság alkotmányos garanciáját jelentik.”⁵

A sajtó fogalmának kiterjedt értelmezését találjuk a német jogi szakirodalomban. Dr. Heinz Stöckel, a Nürnberg-Fürth-i államügyészség vezető főügyésze szerint *„A sajtó fogalma az általános nyelvhasználatban a nyomtatás vagy hasonló eljárások útján sokszorosított iratok összességét jelöli, és magában foglalja a napi irodalmat (napi sajtót) csakúgy, mint mindenféle időszaki sajtóterméket és a könyvkiadást. A sajtó fogalma a tömegkommunikáció tárgyai és eszközei mellett kiterjed a sajtóban tevékenykedő vállalatokra (kiadókra) és a nyomdatermékek előkészítése, előállítás és legalább részben terjesztése területén dolgozó személyekre.”*

Szabályozási struktúrák

A szabályozási struktúrák tekintetében alapvetően kétfajta rendszert kell megkülönböztetnünk. Az általam jelen tanulmány keretében vertikális szabályozási rendszernek nevezett strukturális forma az egymásra épülő jogi szabályozás teljes vertikumát, azaz minden szabályozási szintjét felöleli. Alapvetően ilyen a német szabályozási rendszer, ahol a legteljesebb mértékben megvalósul az alkotmányi, (Grundgesetz), a szövetségi (Bundesgesetz), illetőleg a tartományi (Landesgesetz) szabályozás harmóniája. A vertikális szabályozási

---

⁵ Frank Fechner: id. mű.

struktúrát megvalósító országok közé sorolható még Franciaország, Svédország, illetőleg Görögország.

A történelmileg angolszász jogot követő államok: Anglia, Írország, Észak-Írország alkotmány hiányában a szabályozás teljes vertikumát nem valósítják meg.

A tekintetben, hogy a jogi szabályozás az egyes vizsgált európai országokban mire terjed ki, azaz rendelkezik-e a média teljes palettáját (írott, elektronikus, illetőleg telekommunikáció) átfogó szabályozással, **a strukturális rendszer horizontális.**

A horizontális rendszer szempontjából átfogó, azaz mindenre kiterjedő médiaszabályozást találunk a nyugat-európai országok többségében, így Angliában, Németországban, Franciaországban, Ausztriában, Svédországban és Görögországban.

Ami a **szabályozási struktúrák egymáshoz való viszonyát** illeti, leszögezhető, hogy az európai szabályozás több országban hagyományosan rendelkezik törvényi szintű sajtójogi jogforrással, sajtótörvénnyel ott is, ahol a tág értelemben vett média szabályozása három pillérre – sajtótörvény (írott sajtó), médiatörvény (elektronikus sajtó), illetőleg telekommunikációs törvény – épül, azaz megvalósul a horizontális szabályozási rendszer. Ilyenek a vizsgált államok közül: Németország, Franciaország, Svédország és Görögország.

A kelet-európai országok (Csehország, Lengyelország, Bulgária, Románia) médiaszabályozásából, azaz a horizontális struktúrából a harmadik pillér, a telekommunikációs törvény mindenütt hiányzik, s az elektronikus sajtó szabályozását rendező rádió és televízió törvények is többnyire tervezeti szinten készültek el, illetve az utóbbi tíz év jogalkotási folyamatának termékei.

III. Jogtörténeti előzmények

Az első újságok a XVII. század elején jelentek meg, az első lapokat a nagy kereskedelmi vásárokon adták ki. 1660-ban jelent meg Lipszében az első napilap.

A sajtó fogalma lényegében a Gutenberg által 1445 körül Mainzban feltalált

nyomdagép technikájáig nyúlik vissza, amely a történelem során először tette lehetővé a gépesített munkafolyamat útján történő sokszorosítást, azaz a nyomtatott formában rögzített gondolattartalom meghatározhatatlan számú ember részére történő továbbítását. Az azt megelőző, egyedi munkafolyamatok, azaz az írás vagy a képi megjelenítés – esetleg a bibliai történetek eseményeinek – leírása vagy lefestése nem tette lehetővé a pontosan megegyező tartalmak rögzítését.⁶

A gondolat, a szólás és a véleménynyilvánítás szabadsága, valamint ezen alkotmányos alapjogok kifejező eszköze: a sajtó az európai államok jogrendszerében a XIX. századra elsődleges tényezővé vált, meghatározó szerephez jutott. Az alkotmányos rend biztosítója, a sajtószabadság törvényi szabályozása Európában az 1830-as években jelent meg először, a törvények – általában – végül is az 1848-as forradalom eredményeként születtek meg.

A szabályozás jellegzetességei

A sajtó szabályozása tekintetében is érvényesül a kontinentális és az angolszász jogrendszerek szabályozási különbsége. Míg a szűk értelemben vett európai, azaz kontinentális szabályozás részletes és mindenre kiterjedő, amint az előzőekben láttuk, különösen a német jogban, ahol a törvényi szabályozás három szintű – alkotmányi, szövetségi és tartományi –, addig az angolszász brit szabályozás ezzel éppen ellenkező: *„alkotmány hiányában a szólásszabadságot a jogállami tradíciók védelmezik.”*⁷

A média szabályozása azonban ezekben az országokban is (Anglia, Írország, Észak-Írország) a különböző törvényeken keresztül megvalósul mind az elektronikus sajtó, mind pedig a telekommunikáció terén.

A sajtójogi szabályozás történeti jellemzői

A sajtójogi szabályozás és ezen belül is a törvényi szintű reguláció alapvetően a XIX. századra vezethető vissza Európában. A XIX. században a sajtószabadságot az Alkotmány fontos biztosítékeként kezelték. A kezdeti szabályok elsődleges feladata mégis a gondolatközlés és véleménynyilvánítás szabadságának

---

⁶ Heinz Stöckel: Presserecht. Verlag C.H. Beck, München, 1994.

⁷ Kovács Krisztina és Cseh Gabriella: A lapalapítás és a sajtószabadság magyar és nemzetközi szabályozása. COLPI 1996.

államhatalmi úton való korlátozása volt. Ennek eszközeként jelent meg a cenzúra és a kaució intézménye, továbbá bizonyos témájú írások nyomtatásának megakadályozása, vagy terjesztésének tiltása, valamint rendkívüli szankciók alkalmazása, a sajtótermékek rendőri elkobzása, megsemmisítése stb. A sajtószabadság kiteljesülésére akkor kerülhet sor, ha egyetlen fentiekben említett eszköz alkalmazása nem szükséges, illetőleg megengedett.⁸ Ez utóbbira az alábbiakban vizsgált országok XIX. századi szabályozása egyikében sem találunk példát.

Angliában – hacsak szűk értelemben ugyan, de – lényegében a XVIII. századtól kezdve beszélhetünk sajtószabadságról. A sajtószabadság tényleges megvalósulásáig azonban több fontos jogi szabályozás került bevezetésre, illetőleg felülvizsgálatra. Ilyenek voltak a bélyeg-, a hirdetési szabályozás, és mindenekelőtt a pénzügyi és adójogi szabályok. A XIX. század elején, 1819-ben Six Acts néven létrejött törvény az ún. hírlapbélyegekkel és a kaucióval kapcsolatban vezetett be szigorításokat.

A hírlapok és a röpiratok kiadóinak olyan előzetes kötelezvényt kellett aláírniuk, amelyen a későbbiekben kiszabandó pénzbírság teljesítését vállalták. A kiadókat magas adókkal sújtották. A hirdetési bélyegdíjak eltörlésére 1853-ban, a hírlapbélyegek megszüntetésére pedig 1855-ben került sor.

Az 1869. évi sajtótörvény megszüntette a kaució intézményét is. A század végétől lehetővé vált a parlament és más testületek tárgyalásairól szóló tudósítások, törvényszéki tárgyalások közleményeinek közreadása, amennyiben azok a közérdek szempontjából fontos információt tartalmaztak. 1889-től szankcionálták az erkölcstelen tartalmú hirdetéseket. A lapok regisztrációs kötelezettségét egy 1881-ben hozott törvény írta elő azzal, hogy a nyilvántartásba vétel nem tagadható meg, ha az egyébként megfelelt a törvényi előírásoknak.

Amint azt már jeleztem, az angolszász szabályozással, illetőleg „szabályozási hiánnyal” szemben a német kontinentális típusú reguláció a legrészletesebb. A XIX. századi Németország mellett elsősorban Poroszország akkori sajtójogi szabályozása érdemel figyelmet.

Németországban először 1815-ben deklarálták törvényileg a

---

⁸ Bódiné dr. Beliznay Kinga: Sajtórendészeti igazgatás a XIX. századi Európában. Magyar Közigazgatás, 1998/1.

sajtószabadságot. A Deutsche Bundesakt-ot követő 1819-ben megjelent szabályozás bevezette a cenzúrát a napilapok, a folyóiratok és a 20 ívet meghaladó könyvek esetében. Ez a szabályozás maradt fenn lényegében 1832-ig, amikortól nem jelenhettek meg a kormány engedélye nélkül nem a német szövetséghez tartozó államban terjesztett sajtótermékek és politikai jellegű kiadványok. 1831 és 1845 között több folyóiratot is beszüntettek. Németországban 1848-ban mondták ki újra a sajtószabadságot és törölték el a cenzúrát. Ezt követően egy 1854-es szövetségi határozat értelmében engedélyhez kötött tevékenység volt a kiadványok terjesztése, árulása és egyáltalán mindenfajta nyomtatvánnyal való házalás. A kiadványok egy példányát a terjesztés előtt a hatóság részére át kellett adni, a büntetés és eljárási költségek fedezetéül szolgált kaució letétele is kötelező volt az időszaki lapok tekintetében.

Poroszországban 1819-ban a német államokban érvényes sajtójogi rendelkezéseket vezették be, ennek megfelelően eltörölték cenzúrával kapcsolatos korábbi rendelkezéseket és e jogintézmény szabályozását teljesen új alapokra helyezték. Így a katonai írások cenzúrájával a vezérkart bízták meg, megszüntették továbbá a tudományos intézetek és egyetemek cenzúra-mentességét is. 1823-tól a cenzúra feletti felügyelet több más hatáskörrel együtt az országos jogkört gyakorló Ober-Cenzur-Kollegiumhoz került. 1835-től – többek között – csak e Kollégium engedélyével lehetett terjeszteni a külföldön nyomtatott újságokat és könyveket.

A cenzúrahatóságtól függetlenül működött a Cenzúrabíróóság, amelynek döntéshozatali rendszerében fontos szerepet kapott az államügyész. Az államügyész tájékoztatta a cenzúrahatóságot a Cenzúrabíróóság végleges döntéséről, ha cenzúra eljárás kezdetéről, engedély nélküli újságok megjelenéséről, vagy a cenzorok törvényellenes eljárásáról volt szó. Az 1848-ik évi törvény ugyan eltörölte a cenzúrát, de a politikai tartalmú időszaki lapok esetében továbbra is fenntartotta a kaucióletételi kötelezettséget. 1848. december 5-én került sor a sajtószabadság alkotmányos deklarálására. Ennek megfelelően *„minden porosz állampolgárnak joga, hogy gondolatait szóban, írásban, nyomtatvány és ábrázolat útján szabadon közölje.”*

A sajtószabadság korlátlan érvényesülése azonban nem sokáig tartott, 1850-től ugyanis újra bevezették a kaució intézményét, továbbá a belügyminiszter engedélye kellett valamennyi nyomtatvány Poroszországon kívüli

megjelenéséhez.

A porosz sajtótörvény 1851-ben jelent meg. Ennek alapján – többek között – a nyomdatulajdonosok, az újságok, röplapok árusításával foglalkozók csak a kerületi hatóság engedélyével tevékenykedhettek. A szerkesztő, illetőleg a kiadó az időszaki lapok egy példányát a terjesztés előtt köteles volt bemutatni a helyi rendőrhatóságnak. Az alkalmanként, vagy havonta egyszer megjelenő újságok és folyóiratok kauciókötelesek voltak.

Ausztriában a legfőbb cenzúrahatóság 1801-től a rendőrhatóság lett és a cenzúrárt 1803-ban a Büntetőtörvénykönyv vezette be. Cenzor egy 1810-as belső szabályzat értelmében nemcsak rendőr, hanem irodalmi kritikus is lehetett. A szabályzat szerint a tudományos művek mentesültek a cenzúra alól, azonban az új nézeteket, tudományos felfedezéseket tartalmazó írások továbbra is cenzúrázottak voltak.

Egy 1848-as rendelet alapján betiltották a külföldi újságokat. Májusban eltörölték a kauciót és az időszaki lapok kiadásának engedélyhez kötöttségét. Ausztriában a sajtó szabadságát végül is az 1849. évi császári pátens mondta ki. Ennek értelmében *„mindenkinek joga van gondolatait szóban és írásban, nyomdai vagy képes ábrázolatok útján szabadon kinyilvánítani.”* A sajtó szabadságát 1851-ben rendeleti úton meg is szüntették. Az 1852-ben kiadott sajtórendelet szerint hírlapot kiadni csak engedély alapján lehetett. Az 1862-ben kiadott sajtótörvény a lapindítást szintén engedélyhez kötötte, fennmaradt a kaució a havonta kétszer vagy ennél többször megjelent politikai, vallási tartalmú lapok tekintetében.

Az 1867-es Alkotmány eltörölte a cenzúrárt és kimondta a sajtószabadságot. A törvényi deklarációt követő alig két évvel később már a sajtószabadság korlátozásának feltételei fogalmazódtak meg rendeleti úton. Ilyen korlát volt például a háború, vagy a belső zavargások, amely esetekben az időszaki kiadványok próbapéldányát a terjesztéssel egy időben be kellett mutatni az illetékes hatóságnak. A XIX. század végén Ausztriában 1894-ben rendeleti úton törölték el a kauciót és a cenzúrárt. Lapindításhoz továbbra is szükséges volt a bejelentésben a szerkesztő nevének feltüntetése.

Franciaországban egy 1804-ben kiadott rendelet vezette be a cenzúrárt. A

cenzúra-eljárások lefolytatása a rendőrhatóság feladata volt, a rendőrhatóság határozatait – a rendelet értelmében – a szenátori bizottság bírálta felül, azonban ez a szenátori bizottság ténylegesen soha nem működött. Az 1810-ben hozott rendelet értelmében a cenzúra-felügyeleti hatáskört a Rendőrminiszteri Hivatal, illetőleg annak vezetője látta el. A cenzúra megkerülésével megjelent írásokat – különösképpen vonatkozott ez a közigazgatást érintő írásokra – a rendőrminiszter lefoglalta, terjesztését felfüggesztette, illetőleg a már terjesztésben lévő példányokat el lehetett kobozni.

Az 1814-ben született rendelet ugyan szövegében kimondta a sajtó teljes szabadságát, de gyakorlatilag a rendőrség cenzúrája érvényesült az újságok és falragaszok tekintetében, továbbá a röpiratok terjesztése is engedélyhez kötött tevékenység volt. Az 1814-es Alkotmány szintén deklarálta a sajtószabadságot, de ez ténylegesen a cenzúra intézményén keresztül valósult meg. Az előzetes vizsgálat csak az idegen vagy holt nyelvű írásokra, az egyházi iratokra, a peres ügyek feljegyzéseire, az engedéllyel alapított tudományos társaságok közleményeire, a parlamenti képviselők véleményeire, valamint a 20 ívet meghaladó irományokra nem terjedt ki. Az Alkotmány sajtószabadságot kinyilatkoztató rendelkezését a gyakorlatban körülbástyázták a szerző különféle nyilatkozattételi kötelezettségeivel.

1819-ben az időszaki lapokról szóló törvény kiadását az indokolta, hogy a hírlapokkal történő visszaélések megszorodtak. A törvény értelmében a politikai kérdéseket taglaló, havonta több alkalommal megjelenő újságok tulajdonosai kötelesek voltak a felelős tulajdonos vagy a kiadó nevét bejelenteni, és kauciót fizetni. Ez a szabályozás 1820-tól tovább bővült a hírlapok engedélyhez kötöttségével, a kaucióletételi-kötelezettséggel, valamint a cenzúra kiterjesztésével. 1822-től valamennyi lapindítás engedélyhez kötött volt, 1824-től érvényesült a hírlapcenzúra. A cenzúra intézményét 1828-ban eltörölték, a kaució azonban általánossá vált. Ez utóbbi alól csak a havonta legfeljebb egyszer megjelenő folyóiratok, a legfeljebb kéthetente megjelenő, nem politikai tárgyú időszaki lapok, a hirdetési újságok, valamint a Francia Akadémia által minősített tudományos és művészeti kiadványok és a politikát nem érintő idegen nyelvű lapok mentesültek. 1850-től a kaucióletételi kötelezettség csak a Franciaországban az idegen nyelvű, külföldi terjesztésre szánt sajtótermékekre nem vonatkozott. 1952-től bevezették a megintés intézményét, amely – két

indokolt esetet követően – lehetőséget adott a lap két hónapot meghaladó felfüggesztésére. Az 1868-as rendelet szerint a lapindítást engedély helyett csak bejelentéshez kötötte.

Az 1881-es törvény részletesen szabályozta a sajtó kérdéseit. Az újságok kiadásához a kiadó nevének és lakásának, továbbá a nyomda megnevezésének, a lap címének és megjelenési módjának feltüntetését tartalmazó nyilatkozatot kellett aláírni. A kiadandó lap két-két példányát a megjelenéssel egyidejűleg be kellett mutatni a helyi ügyészségnek, illetőleg a rendőrhatóságnak.

Svédország XVIII. századi sajtó szabályozását a szigorú korlátozások, így a cenzúra és az erőteljesen érvényesülő felügyeleti rendszer jellemezte. Az 1809. évi államcsínyt követő Alkotmány kimondta a sajtó szabadságát, e szerint „*a sajtószabadság mindenkit megillet és ennek útjába az államhatalom semmiféle akadályt nem állíthat.*” A törvénysértő vagy a köznyugalmat veszélyeztető írásokkal szemben csak bíróság előtt lehetett fellépni. A sajtószabadságot az 1812. évi törvény is deklarálta; a törvény 1949-ig maradt hatályban.

IV. A sajtószabadság alkotmányossági kérdései

A jogtörténeti áttekintés után nézzük meg a sajtószabadság alkotmányjogi alapjait a nemzetközi, elsősorban az európai szabályozás tükrében.

A véleményszabadságnak kiemelt jelentősége van az alkotmányos alapjogok között. Történelmi eredete ***Az ember és a polgár jogainak*** 1789. augusztus 26-i francia ***deklarációjához*** (a továbbiakban: Deklaráció) nyúlik vissza. A Deklarációra az V. Köztársaság ma hatályos alkotmányának 11. cikkelye a következőképpen hivatkozik: „*Gondolatainak és véleményének szabad kinyilvánítása az ember egyik legbecsesebb joga. Így tehát minden polgár szabadon nyilatkozhat szóban, írásban, nyomtatásban; de a törvényben megállapított minden esetben felelős azért, ha visszaél a szabadsággal.*”

Kronológiájában ezt követi a véleményszabadság alkotmányi megfogalmazása és érvényesülése szempontjából óriási jelentőséggel bíró ***amerikai alkotmány 1. kiegészítése*** (a továbbiakban: Kiegészítés), amely jogi tartalmát tekintve tiltásokat fogalmaz meg, de ezáltal is korlátlan lehetőséget biztosít a

véleményszabadság kiteljesedéséhez az Amerikai Egyesült Államok számára.

Az alkotmányi kiegészítés a következő: *„A Kongresszus nem alkothat törvényt vallás alapítása vagy a vallás szabad gyakorlásának eltiltása tárgyában; nem csorbítja a szólás- vagy sajtószabadságot, nem csorbítja a népnek a békés gyülekezéshez való jogát, valamint azt, hogy a kormányhoz forduljon panaszok orvoslása céljából.”*

A Deklaráció és a Kiegészítés szövegének elemzéséből nyilvánvaló, hogy a Kiegészítés negatív megfogalmazása ellenére tartalmában sokkal tágabb lehetőséget biztosít a véleményszabadság érvényesülésének, a Deklaráció magában hordozza a korlátozás lehetőségét.

Az európai alkotmányok szabályozásai a törvényhozás számára szélesebb korlátozási jogkört biztosító francia megoldást veszik alapul. Ennek eklatáns példája az 1949. május 23-án életbe lépett német Grundgesetz, a **bonni Alaptörvény** (a továbbiakban: Alaptörvény), amely a diktatórikus múltat felszámoló egyes országok (Spanyolország, Portugália, Törökország) számára is modellül szolgált.⁹

A véleménynyilvánítás szabadságát rögzítő 5. cikkely a következőképpen fogalmaz: *„(1) Mindenkinek jogában áll véleményét szóban, írásban vagy képi formában szabadon kinyilvánítani és terjeszteni, valamint általánosan hozzáférhető forrásokból akadálytalanul értesüléseket szerezni. Biztosított a sajtó szabadsága és a rádió és filmezés útján történő tájékoztatás szabadsága. Cenzúra nem áll fenn.”*

Az (1) bekezdésben rögzített vélemény, információ, sajtó, rádió (televízió) és filmkészítési szabadságot a (3) bekezdés további garanciákkal, a művészet, a tudomány, a kutatás és a tanítás szabadságával egészíti ki.

Ugyanezen cikkely (2) bekezdése már tartalmazza a véleményszabadság korlátait az általános törvények, az ifjúság védelmére vonatkozó törvényi rendelkezések és a személyes tisztesség jogának nevesítésével. Ugyanakkor az Alaptörvény tartalmaz a „korlátokat korlátozó” rendelkezéseket is.

---

⁹ Halmai Gábor: A kifejezés szabadsága az Alkotmánybíróság joggyakorlatában. Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet, A Nyílt Társadalom Intézet Társintézete, COLPI, 1996.

Ennek megfelelően aki visszaél a véleménynyilvánítás szabadságával, különösen a sajtószabadsággal, az elveszíti a véleményszabadság, illetőleg a sajtószabadság alapjogát. Ezt a jogvesztést és annak mértékét a Szövetségi Alkotmánybíróság mondja ki és állapítja meg. A 19. cikkely (1) bekezdése a korlátozások törvényi szintű szabályozását írja elő, a (2) bekezdés pedig tiltja az alapjogok lényeges tartalmának korlátozhatóságát.

Hosszú ideig vitatott volt, hogy a sajtóról szóló birodalmi törvény önálló hatállyal bír-e az alaptörvénnyel szemben. A szövetségi Alkotmánybíróság 1957-es döntése értelmében a birodalmi törvényt módosító, kiegészítő vagy helyettesítő, korábban kiadott tartományjogi szabályozások hatályosak. Ennek megfelelően máig él pl. az 1949. október 3-i bajor sajtótörvény, illetőleg a többi tartományi sajtótörvény.¹

Az Alaptörvény 75. cikkelye feljogosítja a Szövetséget, hogy keretrendelkezéseket adjon ki – többek között – a sajtó és filmezés általános viszonyai tekintetében. Ilyen keretszabályozásra eddig nem került sor.

A kelet-európai országok a véleményszabadság alkotmányos szabályozása alapján két csoportra oszthatók. Az egyik csoport **(Cseh Köztársaság, Bulgária, Fehéroroszország, Szlovénia)** a szocialista típusú alkotmány hatályon kívül helyezésével felvállalta a teljesen új alkotmányjogi szabályozást. Ezen államokban – tekintettel a korszerű alkotmányjogi alapokra – az alkotmánybíróságok kevésbé kényszerültek a véleménynyilvánítás szabadságának eseti, határozati védelmére.

Csehszlovákiában¹¹ az 1948. május 9-én elfogadott szocialista alkotmány garantálta az előzetes cenzúra nélküli sajtószabadságot, azonban a sajtószabadság érvényesülését több rendelet lehetlenné tette. Újságot nyomtatni csak külön állami engedéllyel, és előzetes cenzúrát követően lehetett. A cenzúra 1968. januári eltörlését követően az augusztusi események eredményeképpen a cenzúrát visszaállították és az 1990-ig érvényben is maradt. 1990-ben megszüntették a sajtó és tömegtájékoztatás terén az állami érdek

---

¹⁰ Heinz Stöckel: id. mű.

¹¹ Václav Amort, Josef Lzicar, Vladimír Mikule: Droit de presse. Bulletin de droit télécsovaque, 1990/3-4.

érvényesítése céljából 1980-ban létrehozott Szövetségi Sajtó- és Információs Irodát, valamint eltörölték a nyomdákra és nyomdagépekre vonatkozó nyilvántartásba vételi és engedélyezési kötelezettséget. Folyóiratot minden cseh jogi személy vagy 18. életévét betöltött csehszlovák állampolgár kiadhat, de a folyóiratot regisztráltatni kell. Az 1960-ban elfogadott új alkotmány lényegében ma is hatályos.

Az országok másik csoportja (**Lengyelország és Magyarország**) radikális új alkotmány hiányában, a régi alkotmány folyamatos módosításai útján biztosította a véleményszabadság alkotmányos alapjogának védelmét. Nyilvánvaló, hogy a régi alkotmánnyal való „együttélés” megnövelte mindkét országban az alkotmánybíróságok jelentőségét és szerepét az alkotmányos alapjogok, így a kifejezés szabadságának értelmezése tekintetében.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye¹² (a továbbiakban: Egyezmény) a sajtószabadságot a véleménynyilvánítás szabadságának részeként fogalmazza meg.

Az Egyezmény 10. Cikkelye a következők szerint rendelkezik:

„1. Mindenkinnek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgóképvállalatok működését engedélyhez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együttjáró szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a

---

¹² Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, Az emberi és polgári jogok és az alapvető szabadságok védelméről, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény.

nemzetbiztonság, a területi sérthetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy a bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

Az Egyezmény 10. Cikkelyének 1. pontja deklarálja a véleményalkotás és az információközlés szabadságát, a 2. pont pedig lehetővé teszi az államok számára, hogy a szükséges esetben, arányos mértékben korlátozzák a kifejezés szabadságát.

A véleménynyilvánításhoz való alapvető emberi jog tehát korlátozható, amennyiben az a közrend, a közegészség vagy a közérkölcst stb. védelme érdekében szükséges. A korlátozás érvényesen csak törvényben mondható ki, amennyiben a vélemény szabadságához való jog gyakorlása a bűnözés megelőzése, a közegészség vagy erkölcsök védelme céljából indokolt.

A közrendet sértő megnyilvánulás az, amely nem fejez ki véleményt, nem minősül értékítéletnek, hanem például egy verekedés során hangzik el, mint ún. támadó szó.¹³ Az Egyezmény így éppen az információközlés szabadságát védi az indokolatlanul széles körű jogkorlátozásokkal szemben.¹⁴

A sajtószabadság tehát – a fentiekből következően is – olyan alkotmányban biztosított alapjog, amelynek lényeges tartalmát törvény nem korlátozhatja, de törvényben megállapíthatja gyakorlásának kereteit és érvényesülésének határait.

---

¹³ Halmai Gábor: A véleményszabadság határai című könyve nyomán Kovács Krisztina és Cseh Gabriella: A lapalapítás és a sajtószabadság nemzetközi szabályozása.

¹⁴ 37/2000. (X. 31.) AB határozat, Alkotmánybírósági ügyszám: 888/B/1997.

V. A sajtójogi igazgatás szabályozása az európai országokban

E fejezet keretében arra a kérdésre kívánok választ adni, hogy a vizsgált országokban melyek a sajtókiadványok megjelentetési kondíciói, illetőleg a lapindítás igazgatási feltételei.

A liberális elmélet megfogalmazói mindenfajta igazgatásrendészeti korlátozást, úgymint a lapalapítás engedélyhez vagy akár nyilvántartásba vételhez kötését, a cenzúrát, a terjesztés bármiféle kontrollját stb. a sajtó és vélemény szabadság korlátozásaként fognak fel.

Az amerikai liberális demokrácia képviselőjének, Jeffersonnak álláspontja szerint: *„Más megszorító szabályozást nem ismertünk, mint a közvélemény által gyakorolt cenzúrát.”* A kérdés tehát az: az adminisztratív előírások tényleges korlátai-e a sajtószabadságnak? Előzetesen megállapítható, hogy a sajtószabadság egyetlen államban sem tartozik a korlátozhatatlan alapjogok közé. Korlátozható, ha az más alkotmányos alapjog érvényesülése érdekében és a szükséges mértékben valósul meg.

Angliában¹⁵ – mint már jeleztem – a sajtó szabadságát kimondó törvény és bármiféle jogi szabályozás hiányzik, sőt sem a sajtó- és vélemény szabadság, sem pedig a privátszféra sérthetlensége nem élvez alkotmányos védelmet. Az Egyezmény a 2000. évben vált a brit szabályozás részévé, ezáltal a helyzet egy kissé változott, bár gyakorlati hatása még nem érzékelhető. A sajtó és a vélemény szabadság, valamint a magánélethez való jog a brit jogrenden, azaz a törvényhozók alkotta jogon, illetőleg a common law-n nyugszik. Nincs rendelkezés a lapalapítás szabályairól sem. Ennek megfelelően a

---

¹⁵ Koltai András: A sajtószabadság és személyiségi jogok összeütközésének kérdései az angol jogrendszerben, Magyar Jog, 2001/4.

sajtókiadványok mindenfajta előzetes engedély és regisztráció nélkül indíthatók. Amint a jogtörténeti áttekintés során említettem, egy 1881-es törvény írt elő regisztrációs kötelezettséget, de a nyilvántartásba vétel nem volt megtagadható, ha a lapindítás megfelelt a törvény előírásainak.

Észak-Írország szintén egy 1881-es törvény (Az újságban megjelentetett rágalomról és az újságok bejegyzéséről szóló törvény) szerint működik a jegyző felügyelete alatt az újságtulajdonosok jegyzéke, amely – évenkénti felülvizsgálatok során – nyilvántartja az újságok címét, továbbá az újság valamennyi tulajdonosának nevét, foglalkozását, üzleti székhelyét és lakóhelyét.

Németország és Hollandia azon államok közé sorolható, ahol – törvényi szabályozás alapján – nem kell engedély az új sajtótermékek nyilvántartásba vételéhez.

Ausztria 1973-ban kelt ipartörvénye ugyan nem ír elő direkt regisztrációs kötelezettséget, de kimondja, hogy az országos lapok és folyóiratok kiadásához kereskedelmi engedély szükséges.

Törvény rendeli el a lapindításhoz szükséges nyilvántartásba vételi kötelezettséget **Franciaországban**, ahol – a jogtörténeti hagyományokkal egyezően – az illetékes ügyészség részére benyújtandó bejelentésnek tartalmaznia kell a sajtótermék főszerkesztőjének, valamint kiadójának nevét és címét.

Spanyolországban egy 1957-ből származó rendelet írja elő a regisztrációs kötelezettségét. Ennek megfelelően az új sajtótermékeket be kell mutatni a Depósito Legalnak, amely a kiadó „lekérése” alapján automatikusan nyilvántartási számmal látja el a kiadványt.

Svédországban a sajtószabadságot az 1991. évi sajtótörvény deklarálja. A sajtótörvény alapján „*az időszaki kiadvány nem adható ki csak annak az engedélynek a kibocsátását követően, amely tanúsítja, hogy a kiadásnak e törvény szerint nincs akadálya.*” A kibocsátási engedélyt a tulajdonos kérelmére a közhivatal állítja ki.

Ez utóbbi – a regisztrációt jogszabályilag előíró – országok egyikében **sem valósíthat meg cenzúrát a nyilvántartásba vétel.**

Az igazgatásrendészeti előírások áttekintése alapján megállapítható, hogy azok alapvetően adminisztratív jellegűek, és ahol törvényi szabályozás rögzíti a nyilvántartást, maga a törvény mondja ki, hogy az nem valósíthat meg cenzúrát.

A cenzúra tilalmát pedig minden törvény deklarálja.

VI. A sajtójogi szabályozás egyéb jogintézményei és területei

Az igazgatásrendészeti előírásokat követően érdemes összehasonlítani az egyes államok sajtójogi szabályozásának egyéb megnyilvánulási formáit, úgymint a szabályozási struktúrákat, a szabályozási tárgyköröket, a sajtó jogi megnyilvánulásait a különböző jogágakban.

1. Az angol jogrendszer sajátosságai

Szabályozási struktúra

Az angol médiaszabályozás „háromlábú”.

Ami az elektronikus médiát illeti, a Független Televízióról szóló törvény 1954-ben lépett hatályba, a Televízió törvény pedig 1963-ban. Ezt követték a közvetítésről, a műsorszolgáltatás kábelen történő terjesztéséről, a szerzői jogról, a műholdas terjesztésről szóló törvények. Természetesen a médiaszabályozás kiterjed a telekommunikáció jogára is; a Brit

Telekommunikációs törvény 1981-ben, a Telekommunikációs csalásról szóló törvény pedig 1997-ben lépett hatályba.

Az angol sajtó szabályozásból – amint azt már említettem – hiányoznak az alkotmányossági garanciák, a törvényi reguláció. A sajtóra vonatkozó rendelkezések alapját egyrészt a törvényhozói jogalkotás, másrészt a common law adja. Ennek megfelelően az angol jogban a sajtójogi szabályok ilyen jellegű struktúrájáról nem beszélhetünk, bár nemrégben törvényi szabályozást nyert a sajtószabadság szabályozásával összefüggő hivatali titok, valamint a biztonsági szolgálat témaköre. Mindezek ellenére nagy az igény a sajtó és szólásszabadság törvényi megfogalmazására is. *„Nagy-Britannia a sajtószabadságot illetően továbbra is rossz döntéseket fog hozni mindaddig, amíg a szólásszabadságot törvénybe nem foglalják. Az alapvető szólásszabadsághoz való jog világos, félreérthetetlen rögzítésére van szükség (...) amíg jogszabályba nem kerül világos, félreérthetetlen kijelentés rögzítésre arra vonatkozóan, hogy a társadalom a szólásszabadság jogát, az összes többi szabadságjog garanciájaként követeli, addig minden kérdést fordított irányban, elszigetelve fogunk megközelíteni és végzetesen rossz döntéseket fogunk hozni.”*¹⁶

Szabályozási tárgyak

Az angol jogban a sajtójogi kérdések a rágalmas (jó hírnév védelme), a tárgyalási tudósítások, valamint a magánszféra védelmének témaköre alapján csoportosíthatók.

a) Jó hírnév védelme – rágalmas

Az angol jog a jó hírnév védelmét a rágalmas szabályozásának keretében oldja meg. **A rágalmas módja szerinti** elhatárolás alapján a rágalmas

¹⁶ Liz Forgan: Trampling over freedom. Index on censorship, 6/1990.

megvalósulhat:

- írásban (libel) vagy más maradandó módon (elektronikus média: kép- és hangfelvétel),
- szóban (slander), ún. múlandó formában, elhallgatással.

A kétfajta rágalmazás között gyakorlatilag a bizonyítási teher tesz különbséget. A libel esetében a törvény feltételezi a sérelem bekövetkeztét, az alperesnek kell cáfolnia azt; a slander esetében a bizonyítási teher megfordul, kivéve a törvényben meghatározott egyes esetekre vonatkozó rágalmazásokat. Ilyenek pl. a bűncselekményekre, a betegségekre, a házasságtörésre, a szemérmertlenségre, valamint az üzleti, szakmai ügyekre vonatkozó rágalmazások.

A rágalmazás jellege szerint:

- „egyszerű” rágalmazás (libel, slander),
- rosszhiszemű rágalmazás (malicious falsehood).

Amennyiben a jóhírnév nem szenved sérelmet, úgy az nem a rágalmazás egyszerű esete, (sem nem libel, sem nem slander) hanem rosszhiszemű rágalmazás. Ez utóbbi esetben igazolni kell az állítás valótlanágát, a rosszhiszeműséget, és az anyagi veszteséget.

A rágalmazás megvalósulásának feltételei

A rágalmazás fennállásához szükséges kondíciók – feltételezván az állítás valótlanágát:

- a sérelem bekövetkezte,

- a sértett egyértelmű azonosítása,
- nyilvánosság előtti elkövetés.

A rágalmazás első feltétele a sérelem fogalma minden esetben konkrét személyre, személyek csoportjára vonatkozik, összefügg az átlagember szempontjából való negatív megítéléssel és minősítése az idővel változik. A rágalmazás második feltételét, nevezetesen azt, hogy a sértés rá vonatkozik, a felperesnek kell bizonyítania.

A nyilvánosság előtti elkövetés az angol jog szerint azt jelenti, hogy a sérelmezett állítás akkor válik rágalmazássá, ha az harmadik személy tudomására jut, számára is hozzáférhetővé válik. Nyilvánvaló, hogy a nyilvánosság leginkább a sajtó, illetőleg a média útján valósulnak meg. Minden egyes megjelenés önálló rágalmazást valósít meg.

A rágalmazást kizáró körülmények

Nem valósul meg rágalmazás, ha az alábbi körülmények valamelyike is fennáll:

- igaz állítás,
- közérdekű megjegyzés,
- mentelmi jog,
- engedély,
- ártatlan terjesztés.

Az alperest terheli annak bizonyítása, hogy az **állítás való**, azaz az eljárásban

cáfolnia kell a felperesi keresetet. Elegendő az állítás lényegének igazolása. Az 1974-es Rehabilitation of Offenders Act kivétel azon alapelv alól, miszerint az igazság állítása soha nem lehet sértő. Az Act ugyanis abból a célból, hogy a büntetett előéletű személyek a büntetésük letöltését követően ún. tiszta lappal indulhassanak, kimondta, hogy a büntetett előéletre való rosszhiszemű hivatkozás tilos, még akkor is, ha igaz állítást tartalmaz. Ahhoz, hogy egy állítás, illetőleg vélemény **közérdekű megjegyzésnek** minősüljön, szükséges, hogy az közérdeklődésre számottartó, felismerhető, igaz vagy privilegizált tényekre vonatkozó, illetőleg jóhiszemű legyen. E feltételek konjunktívák.

A **mentelmi jog** lényege az, hogy bizonyos körülmények indokolják a mentességet akkor is, ha egyébként a cselekmény rágalmazásnak minősülne. A teljes mentelmi jog esetei: a parlamenti, a bírósági eljárás során elhangzó, megjelenő állítások, továbbá a jóhiszemű, pontos és egyidejű bírósági tudósítás. Az első két esetben az elv az, hogy a parlamenti, illetőleg a bírósági eljárások során a szólás- és vitatkozási szabadság nem kérdőjelezhető meg egyetlen bíróság által sem. A védelem kiterjed bármire, ami akár a felső-, akár az alsóház vagy a bizottságok előtt hangzik el, továbbá vonatkozik a parlament munkájában résztvevő személyekre is. A bírósági mentelmi jog kiterjed a bírákra, ügyészekre, tanúkra, a perben álló felekre, szakértőkre stb.

A sajtó szempontjából a legfontosabb a tudósításra vonatkozó mentelem. A Law of Libel Amendment Act (1888) rögzíti, hogy a jóhiszemű, pontos, valamint egyidejűleg megjelenő tudósítás védelem alatt áll. Ez a védelem az 1952-es Defamation Act óta a rádió- és tv-közvetítésekre is kiterjed.

Amennyiben az **érintett hozzájárul** bizonyos állítások közzétételéhez, úgy nincs jog utóbb a megjelenés miatt rágalmazási per megindítására (**engedély**).

A rágalmazási pert a sértő állítást tartalmazó sajtótermék kiadója, illetőleg ismételt kiadója ellen kell megindítani. A kiadó, vagy a terjesztő, kézbesítő

védekezhet azonban azzal, hogy **nem tudta, hogy mit tartalmaz a sérelmes szöveg** és ezen ismeretének hiánya nem gondatlanságból állt fenn.

A **végzés** a prevenció eszköze, előzetes védelmet nyújt az esetlegesen bekövetkező rágalmozással szemben. A kérelmet benyújtónak kell bizonyítania, hogy a közzétenni kívánt írás megjelenés esetén rágalmozó lenne és a követelhető kártérítés nem lenne megfelelő. Vállalnia kell továbbá, hogy megtéríti a kiadó kárát, amely a megjelenés elmaradásából származik, amennyiben az írás mégsem minősülne rágalmozónak. Amennyiben a sérelmezett állításokat a másik fél azonnal bizonyítani tudja, a kérelmet el kell utasítani. Az okozott sérelem mértékének felmérése az esküdtszék feladata. A reparatív **kártérítés** az eredeti állapot helyreállítását célozza, a súlyos kártérítés esetén az alperes (kiadó) magatartása hozzájárul a kár összegének megállapításához, míg a megtorló kártérítés büntetés jellegű.

A rágalmozás mint bűncselekmény

A rágalmozás büntette négy körülmény tekintetében különbözik a jóhírnév védelmét szolgáló rágalmozástól. Bűncselekmény esetén az állítás igaz voltán felül bizonyítani kell a közérdek fennálltát is, elegendő, ha az érintett számára válik hozzáférhetővé a sérelmes állítás, az elhunyt személyre vonatkozó állítás is perelhető, végül kizárólag írásos formában valósulhat meg.

A sajtóval kapcsolatos, büntetőjogi értelemben vett rágalmozásnak az a lényege, hogy bírói meghallgatás nélkül senki nem indíthat pert rágalmozás bűncselekménye miatt az újságtulajdonos, a kiadó, szerkesztő, vagy az ellen, aki az újság tartalmáért felel. A bírói meghallgatás intézménye a legalább 28 napi rendszerességgel megjelenő újságokra vonatkozik. A rágalmozás bűncselekményének vádja aló mentességet eredményez az, ha az állítások igazak és megjelentetésük közérdekből történt, továbbá teljes vagy jóhiszemű mentelmi jog alatt állnak az állítások.

Amennyiben a rágalmozó tudatában volt az állítás valótlanágának, úgy a büntetés felső határa két év, jóhiszeműség esetén egy év. A pénzbüntetésnek egyik esetben sincs maximuma.

b) A tárgyalási tudósítás

Alapvetően Angliában is nyilvánosak a tárgyalások. Ennek ellenére a bíróságok munkájának jelentős része, elsősorban az adminisztratív, technikai kérdések rendezése a tárgyalótermen kívül, többnyire a bíró szobájában zajlik „zárt körülmények között”.

A **nyilvánosság kizárásának két módját** ismeri az angol bírósági gyakorlat: a zárt tárgyalás elrendelését, valamint a tárgyaláson kívüli meghallgatás intézményét.

Az előzetes tárgyalásokról készült tudósításokban csak meghatározott adatok, úgy mint a bíróság és a bíró neve, székhelye, felek, vádlott, tanúk, neve, kora, székhelye stb. szerepelhetnek. Amennyiben a bizonyítékot nem hozzák nyilvánosságra, illetőleg a tanúk sem szólalnak meg a tárgyaláson, úgy a sajtó nem is tud tudósítani a tárgyaláson elhangzottakról. Ha a tanú verbálisan is megnyilvánul a tárgyaláson, a bizonyítékot megjelölő tudósítás nem tehető közzé, kivéve, amennyiben az ügyek bíróság elé viteléről döntést hozó magisztrátus elejti a vádat, maga tárgyalja az ügyet, vagy a vádlott azt kéri. A korlátozás kifejezetten a tárgyalásra vonatkozik, az egyéb körülményekre (az ügy előzményei, háttere stb.) nem terjed ki. Külön szabályok vonatkoznak a szexuális bűncselekmények, a válási és családi ügyek, a közszeméremcsértő cselekmények bírósági tárgyalásairól való tudósításra, valamint a fiatalokúra.

A tudósítások korlátozásának másik két formája az, mikor a bíróság maga elhalasztja a tudósítás megjelentését, vagy megtiltja annak közzétételét. A halasztásra jogi érdek sérelme, vagy valamelyik fél jogos érdekének veszélyeztetettsége adhat okot. A bíróság meghatározott ügyekben élhet a titoktartás elrendelésének jogával. „A bíróság megsértésének” (contempt of court) minősül az olyan tudósítás megjelenés, amely befolyásolhatja, vagy hátráltathatja a még folyamatban lévő bírósági eljárást.

A tudósítások korlátozásának harmadik eszköze a tudósítás módjának meghatározása. A tárgyalásra a bíróság engedélye nélkül nem lehet – használat céljából – hangfelvevőt bevinni és a tárgyalásról hangfelvételt készíteni, tilos továbbá a tárgyalásról az esetlegesen elkészült hangfelvételt nyilvánosságra hozni. Az engedély nélkül a bíróságra bevitt magnót a bíróság elkobozhatja. A Criminal Justice Act (1925) értelmében lényegében hasonló tilalom vonatkozik a képfelvételekre és a rajzokra is; nem készíthetők, amennyiben azok nyilvánosságra hozatala a cél.

A képfelvételek tekintetében a korlátozás kiterjed a bíróság közvetlen környezetére is. A tilalom nem vonatkozik az utólagosan, emlékezetből készített rajzokra. Teljes tilalom érvényesül a tárgyalótermi tv és rádiófelvételek készítésére.

c) A magánszféra védelme

A személyiség, a magánszféra jogi védelme a XX. század második felének központi kérdésévé vált Angliában is. A magánélet fogalma meghatározhatatlan és képlékeny, mindenképpen összefügg valamiféle intimitással és a személyes információk fogalmával. Személyes információk „*azok az információk, melyeket mindenkinek jogában áll titokban tartani, vonatkozzon bár saját magára, családjára, otthonára, egyéb személyes kapcsolatára, levelezésére, vagy egyéb*

*irataira.*¹⁷

Az Egyesült Királyságban nemcsak az alkotmányjogi szabályozás hiányzik, de a sajtószabadság, a személyek védelme sem kap törvényi garanciákat. Bizonyos területek élveznek törvényi szabályozást, de e törvények által a magánszféra csak közvetett védelemben részesül. Törvények rendezik a magánszférával kapcsolatos következő területeket: rágalmazás (jóhírnév védelme), bizalmas információk védelme, családi ügyek védelme, engedély nélküli rádióvevők használata és postai küldemény feltartóztatásának tilalma, pszichés zavar okozásának büntetése, zaklatás elleni védelem, az elektronikus úton megszerzett információ tárolásának, felhasználásának, nyilvánosságra hozatalának szabályozása, valamint a hivatalos információk védelme.

Mindezekkel együtt a sajtó és a személyek közötti érintkezés, a magánszféra védelme Angliában nem megoldott. Az 1990-ig működött Sajtó Tanács 1976-ban kiadott elvi nyilatkozatban határozta meg a magánszféra és a sajtó kapcsolatát, de ezek a hangzatos elvek érvényesülni nem tudtak. A jelenleg Sajtópanaszokat Vizsgáló Bizottság néven működő, a „*bíróságok alá rendelt testület*”¹⁸ magatartási szabályokat tartalmazó kódexben foglalta össze és védi a magánszférát. A Bizottság szerepe lényegében a felek közötti egyeztetésre szorítkozik, és amíg a panasz benyújtásától annak eldöntéséig tartó mintegy három hetes eljárása folyik, a felek – a Bizottság felkérésére – nem fordulnak bírósághoz. A Bizottság határozata nem kötelezőerejű, nem kikényszeríthető ajánlás. Lényegében a sajtó önmagát szabályozza a Sajtópanaszokat Vizsgáló Bizottságon keresztül. Megjegyzem, hogy a Sajtópanaszokat Vizsgáló Bizottság mellett 1996 óta működik a tv-műsorokkal kapcsolatos panaszok kivizsgálására az Elektronikus Médiapanaszokat Vizsgáló Bizottság is.

Összegzésként megállapítható, hogy Angliában alkotmány és a sajtószabadság alkotmányos garanciáinak hiányában a kapcsolatos jogintézmények törvényi

---

¹⁷ Calcutt Magánéleti Bizottság meghatározása

¹⁸ Tom Crone: Law and the media. Butterworth, Heinemann, Oxford, 1991.

szabályozása egyedi és esetleges. A sajtó egyes képviselői rendkívüli módon sürgetik a szólás és sajtószabadság alkotmányos, de legalább törvényi garanciáinak megteremtését. Lis Forgan a Channel 4 Programigazgatója a következőket hangsúlyozza egy 1990-ben „A szabadság eltaposása” címmel tartott előadásában: *„Meggyőződésem, hogy ideje felfigyelni ama becses jogra, amiért korábban harcolni és szenvedni kellett, mert az a veszély fenyeget, hogy nem értékeljük eléggé. (...)*

A szólásszabadság a szabad társadalom szükséges feltétele. Nem feltétlenül akadályozza meg a szörnyűségek megtörténését, de segítségével a rendszernek esélye van önmaga kijavítására. Nélküle eleinte az eredménytelenség üti fel a fejét, végül pedig a zsarnokság. (...) A sajtó szabadságának igénye csak az általános szólásszabadság jogának kiterjesztéseként létezik. Az újságírók nem érdemelnek kivételes védelmet.

A szólásszabadság lényege nem az, hogy több érdekes újság jelenhessen meg, hanem a tiszta és őszinte társadalom létezése, amelyben az állampolgár, akinek szavazatától a demokrácia függ, hozzáférhet ahhoz az információhoz, amely lehetővé teszi számára, hogy szavazatát értelmes módon adja le.”⁹

A szabályozás kérdése tehát nyitott: átfogó törvényi rendezés, a meglévő jogszabályok módosítása, kiterjesztése, vagy a sajtó szigorúbb önszabályozása hozza-e el a megoldást.

2. Észak-Írország

Észak-Írország már említett, 1881-es „sajtótörvénye”, az Újságban megjelentetett rágalomról és az újságok bejegyzéséről szóló törvény szerint *„Újság minden olyan eladásra szánt lap, amely köz híreket, információkat, vagy eseményeket, vagy bármilyen megjegyzést vagy észrevételt tartalmaz, és amely (...) Írországban rendszeresen, vagy olyan részekben vagy számokban jelenik meg, ahol két rész vagy szám kiadása között eltelt idő nem haladja meg*

¹⁹ Liz Forgan: Trampling over freedom, Index on censorship, 6/1990.

a huszonhat napot. Úgyszintén minden olyan lap, amit terjesztés céljából nyomtatnak és hetente vagy gyakrabban, vagy huszonhat napot meg nem haladó időszakonként adnak ki, és amely kizárólag vagy főleg hirdetéseket tartalmaz.”

A törvény külön fejezetben rendelkezik **a rágalom közhasznú vagy igaz voltára** vonatkozó vizsgálatról, illetőleg a rögtönítelő bíróság által rágalomért történő elítélésről. Amennyiben a rágalmazást tartalmazó újságcikk vonatkozásában a rögtönítelő bíróság elfogad olyan bizonyítékot, amely szerint az újságcikk közzététele közhasznú, vagy a benne felhozott tények igazak, továbbá a beszámoló pártatlan, pontos és rosszindulattól mentes, és e bizonyítékok alapján úgy dönt, hogy az esküdtszék a megvádolt személyt nagy valószínűséggel felmentené, az eljárást megszünteti. Amennyiben azonban a bíróság a tulajdonos, a kiadó, a szerkesztő vagy bármely, újságkiadásért felelős személy ellen felhozott vádak alapján – meghallgatás eredményeként – úgy dönt, hogy a megvádolt személy bűnös, de a rágalom jelentéktelen jellegű, a rögtönítelő bíróság írásba foglaltatja a vádat, felolvastatja a vádlottnak és kérdést intéz hozzá, hogy esküdtszék elé kíván-e állni, vagy beleegyezik abba, hogy a rögtönítelő bíróság tárgyalja az ügyét. Amennyiben a megvádolt személy beleegyezik az utóbbiba, úgy a bíróság **gyorsított eljárásban** tárgyalja az ügyet és ötven fontot meg nem haladó bírság megfizetésére kötelezheti a vádlottat. Ez a rendszer lényegében azonos vagy hasonló az angol szabályozás előzetes tárgyalási szisztémájával, illetőleg a rágalmazás mint bűncselekmény törvényi tényállására vonatkozó rendelkezésekkel.

3. Írország

Írországban 1997-ben hoztak törvényt az információ szabadságáról.²⁰ A törvény bevezetésében kinyilatkoztatja a magánélethez és az információhoz való alapvető jogot, továbbá a törvényben - többek között - rögzíti az információs alapjog részletes tartalmát, így pl. a képzéssel, az orvosi ellátással, a foglalkoztatással kapcsolatos információhoz való jogot. Egyetlen közhivatalt sem lehet korlátozni tekintetben, hogy valamely információt nyilvánosságra hozzon, kivéve ha ezt maga a törvény írja elő.

---

²⁰ Törvény az információ szabadságáról. 1997. április 21.

4. A német jogi szabályozás

Szabályozási struktúra

Amint azt már említettem, a német sajtójogi szabályozás a legrészletesebb, legteljesebb; megvalósítja mind a vertikális, mind pedig a horizontális szabályozási strukturális rendszert.

Egyrészt a szabályozás háromszintű: alkotmányi, szövetségi és tartományi, másrészt pedig a média szabályozása szintén három pilléren nyugszik: sajtó, elektronikus²¹ és telekommunikációs²² jogi szabályozás.

Ami pedig az írott sajtó szabályozási konstrukcióját illeti, a sajtó szabályozása terén teljes mértékben megvalósul az alkotmányi, a szövetségi és a tartományi szintű törvénykezés egysége.

Szabályozási tárgyak

A sajtó fogalmának német szakirodalmi meghatározásairól már az írott sajtó definíciójának taglalásakor szó volt. Most annyi kiegészítést kell tennünk, hogy – Heinz Stöckel szerint – **„a sajtó fogalma sajtójogi értelemben kizárólag a műszaki előállítási és sokszorosítási módszerekre, nem pedig tartalmi, különösen pedig nem a minőségi vonatkozású szempontokra irányul. Ezért a Gutenberghez kapcsolódó történelmi vonatkozású nyomdagép (sajtó)termékein túl ide tartozik a „nyomtatott szó” képi megjelenítését eredményező valamennyi előállítási módszer, tehát a fotómechanikai nyomtatási eljárás, a rotanyomó-eljárás, a számítógépes adatfeldolgozás**

---

²¹ The New German State Treaty on Broadcasting. Hatálybalépés: 1997.január 1. New Regulations on Media Antitrust Law, 1997. (A média versenyellenes törvényének új szabályozása.)

²² Law on the Regulation of Telecommunication and postal Services. Hatálybalépés: 1994.április 4. (Törvény a telekommunikációs és postai szolgáltatások szabályairól.)

keretében történő nyomtatás és egyéb, elektronikus vezérlésű nyomdatechnika, amennyiben ezek a határozatlan számú személy részére történő sokszorosítást szolgálják.”

A német jogelmélet szerint „**a sajtójog mint önálló jogterület a sajtó tevékenységét és működési lehetőségeit szabályozó jogi előírások összességét, a sajtóvállalatok, valamint a sajtóvállalatoknál dolgozó személyek jogait fogja át. E jogi előírások lényegüket tekintve az államjoghoz, a közigazgatási joghoz, a büntetőjoghoz, a polgári joghoz, a munkajoghoz vagy a társadalombiztosítási joghoz sorolhatók.**”²³

Jogtörténeti alapvetés

A német sajtójog alapköve az 1874-es birodalmi sajtójogi törvény, amelyet legutoljára 1953-ban módosítottak és amely több mint nyolcvan éven keresztül kiállta az idő próbáját, a történelmi változásokat. A Weimari Alkotmány garantálta a sajtó szabadságát, azonban a sajtószabadság alapelvét ténylegesen a Német Szövetségi Köztársaság 1949. május 23-án hatályba lépett Alkotmánya (Alaptörvény) fektette le. Az Alaptörvény 5. cikkelyének (1) bekezdése rögzíti a véleménynyilvánítás, az információhoz jutás és információszerzés szabadságát, továbbá *expressis verbis* kimondja, hogy „*Biztosított a sajtó szabadsága, továbbá a rádió és filmezés útján történő tájékoztatás szabadsága. Cenzúra nem áll fenn.*”²⁴

A fenti Stöckel-féle sajtó fogalom kiegészítés alapján tehát – az Alaptörvény 5. cikkely (1) bekezdés második mondata értelmében – *„valamely irat elektronikus adatfeldolgozás keretében terjesztés nélkül vagy csupán a terjesztő által meghatározott terjesztéssel (a terjesztő szerinti nyomtatás) egyedi véleménynyilvánításként történő egyszeri kinyomtatása nem*

²³ Heinz Stöckel: id. mű.

²⁴ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Hatálybalépés: 1949. május 23. (nem hivatalos fordítás).

nyomdatermék; nyomdatermékeknek minősül azonban a röplap, a röpcédula, a brossúra, a plakát vagy a határozatlan időközönként megjelenő időszaki kiadvány.”²⁵

Az Alaptörvény hatályba lépése óta valamennyi tartományban kiadtak sajtótörvényeket, amelyek lényegében az 1963-ban kidolgozott mintatervezeteket követik. A még 1963 előtt keletkezett bajor és a hesseni sajtótörvényekben – értelemszerűen – a többi, újnak mondható tartományi szabályozással szemben jelentős eltérések vannak.

A sajtó szabadsága

Az Alaptörvény 5. cikkely (1) bekezdés első mondata értelmében: *„Mindenkinek jogában áll véleményét szóban, írásban vagy képi formában szabadon kinyilvánítani és terjeszteni, valamint általánosan hozzáférhető forrásokból akadálytalanul értesüléseket szerezni.”*

A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága mint alapjog kifejezetten csak más törvény által indokolt körben korlátozható, mint például a bajor sajtótörvény szerint az adatszolgáltatás tekintetében, vagy a büntető perrendtartás a tanúzási mentesség vonatkozásában, illetőleg a szövetségi alkotmány a szerkesztőségi titok témakörében.

Ez a cikkely biztosítja a média alapvető jogát, hogy hozzáférjen a közérdekű információkhoz, így a szövetségi kormányzati információkhoz is.

A sajtószabadság védelmi körébe tartozik a sajtóterméken és a

---

²⁵ Herzog in Maunz-Düring az Alaptörvény 5. cikkelyéhez fűzött széljegyzet.

nyomtatott anyag terjesztésén kívül a folyamat előkészítését szolgáló valamennyi tevékenység, így a hírek, információk archiválása, a képanyag beszerzése, személyek interjúvolása, tárgyak, adatok gyűjtése stb. A sajtószabadság gyakorlása azonban nem valósíthat meg joggal való visszaélést, a személyes szabadságjogok megsértését.

A német jog szerint **különleges védelmet** élveznek a szövetség elnöke, a szövetségi és tartományi törvényhozási szervezet, a kormányzati szervek és az alkotmánybíróság tagjai. Az alkotmánybíróság álláspontja szerint a szövetségi politika és a politikusok elleni mindenféle kritika a szabad véleménynyilvánításhoz való jog védelme alá tartozik.

Az Alaptörvény 5. cikkely (1) bekezdés idézett második mondatának tág értelmezése szerint a **sajtószabadság** nem csak a **közvetlen sajtóval összefüggő tevékenységekre**, hanem az ún. **indirekt, semleges sajtótevékenységekre** (nyomdagépek beszerzése, hirdetési üzletág működtetése stb.) is kiterjed. Ennek alapján a sajtóorgánum és a kiadó alapítására, továbbá a szerkesztői újságírói munka elvállalására vonatkozó egyéni döntést is védi a sajtószabadság. Ezen az alapon jogosult a kiadó – többek között – szabadon meghatározni lapjának irányultságát is.

Megjegyzem, hogy a szövetségi alkotmány az üzemi tanács részvételét a szerkesztő eltérő irányzati felfogása miatti elbocsátása ügyében a szociális okok vizsgálatára korlátozza.

Szintén a sajtószabadság oltalmát élvezzi a **téves, valótlanúságot tartalmazó hírközlés**.

A **téves, hibásan megjelent hír** tartományjogilag helyreigazításra kötelezett,

a személyiségi jogot sértő kijelentés nem vagyoni kártérítés megítélését is eredményezheti. A **diáklapok** az 5. cikkely (2) bekezdés második mondata alapján szintén élvezik a sajtószabadság védelmét. Vitatott az **olvasói levelek** sajtószabadság védelme szempontjából történő megítélése. A többségi álláspont szerint e levelek nem részesülhetnek a szerkesztőségi anyagokkal egyenlő elbírálásban.

Sajtó-bűncselekmény

Sajtó-bűncselekmény minden, a sajtójog értelmében sajtótermék útján elkövetett bűncselekmény. Ez akkor áll fenn, ha a büntetendő cselekmény tényállása sajtótermékben megjelent szövegen vagy a sajtótermék terjesztésén alapszik.

A német jog szerint a büntetőjogi felelősséget az elkövetésre és a részvételre vonatkozó általános büntetőjogi szabályozás határozza meg. Ennek során mind a cikk szerzője, terjesztője, mind pedig árusítója beperelhető. A tartományi törvények különbséget tesznek büntett és vétség között. A sajtóbüntett elévülési ideje általában 12 hónap, a sajtóvétségé pedig 6 hónap. A sajtótartalom útján elkövetett bűncselekmények tekintetében a sajtótermék felelős szerkesztője, vagy kiadója az általános előírásokon túlmenően külön tartományjogi szabályozás alapján büntetőjogilag is perelhető, ha szándékosan vagy gondatlanságból megsértette a „*sajtótermékek büntetendő tartalomtól mentes*” tartására vonatkozó kötelezettségét.²⁶

A sajtóterjesztés útján elkövetett bűncselekmények a sajtótermék tartalmától függetlenül, a terjesztés módja, ideje, helyszíne ellen elkövetett magatartásokra vonatkoznak. Ilyen pl. az ifjúságot veszélyeztető művek terjesztésére vonatkozó törvény. A sajtórendtartási bűncselekmények olyan önálló sajtójogi tényállásokra vonatkoznak, amelyek a sajtó „*külső rendjének*”

²⁶ Északrajna-vesztfáliai Sajtótörvény 21. §

fenntartását büntetőszankciókkal, így többek között pénzbírságot kiszabó rendelkezésekkel biztosítja. Ilyenek pl. az impresszumra irányadó rendelkezések, vagy a felelős szerkesztővé történő kinevezés jogszabályi feltételei, továbbá a lapkiadásra vonatkozó tartományi előírások.²⁷

A sajtórendtartási bűncselekmények elévülésére is az elévülésre irányadó általános szabályok vonatkoznak.

Személyiségi jogsértés a német jogban

Az unió országai különböző szinteken szabályozzák a véleménynyilvánítás szabadságának, így a sajtószabadságnak a személyhez fűződő jogok védelmében történő korlátozását. Németországban az Alaptörvény 2. cikkelye rendelkezik a személyes szabadságjogokról a következőképpen: *„Mindenkinek joga van személyisége szabad kibontakoztatására, amennyiben ezzel mások jogait nem sérti és nem vét az alkotmányos rend vagy az erkölcsi törvény ellen.”* Szintén az Alaptörvény tartalmazza a korlátokat is, illetőleg a becsület megsértésének tilalmát. Németországban becsületsértés esetén mind büntető, mind pedig polgári eljárás indítható, mégpedig egyidejűleg. Ugyanaz a bíróság tárgyalja egyszerre a két ügyet. Becsületsértés miatt indított eljárás alapja mind tényállítás, mind pedig vélemény, értékítélet lehet. Amennyiben az eljárás alapja tényállítás, a valóság bizonyítása esetén a sajtó mentesül a büntetőeljárás következményei alól.

Az újságíró mentesül továbbá akkor is, ha az általa írt cikkben a tényállítások utóbb valótlannak bizonyulnak, de kiderül, hogy az újságíró a tény megjelentetésekor a legkörülményesebben járt el. A német alkotmánybíróság az újságírói gondossági kötelezettség (Sorgfaltigkeit) sajtótörvényi meghatározását 1961-ben a Smid kontra Spiegel ügyben a következőképpen értelmezte: *„A sajtónak, ha ragaszkodik a közvélemény formálás feladatához, vizsgálnia kell*

²⁷ Bajor Sajtótörvény 13.,14. §, Szász Sajtótörvény 13. §

azon hírek és állítások valóságtartalmát, amelyet továbbad, ahogy azonban ez a vizsgálati és valóságközlési kötelezettség sem túlozható el, úgy az sem megengedhető, hogy könnyelműen, valótlan híreket továbbítsanak. Mindenesetre a valóságot szándékosan nem szabad meghamisítani. Ez történik akkor is, ha valaki lényeges tényeket a nyilvánosság előtt elhallgat.” Nem terheli a gondossági kötelezettség a sajtót, ha a híryanagot, képet sajtóügynökségtől szerezte meg.

Az értékítélet, a véleménynyilvánítás Németországban szintén büntetőjogi védelmet élvez. Ilyenkor nem valóságbizonyításnak van helye, hanem a közérdek védelmének igazolása is mentesíti a sajtót, illetőleg az újságírót.

A sajtó-helyreigazításnak csak tényállítással szemben van helye. A kiadó és a lap felelős szerkesztője egyetemlegesen kötelezett a helyreigazításra. A más által közölt tények vonatkozásában – mint például a hírügynökségektől átvett információk közlése esetén – a kiadó és a hírügynökség együtt felel a tények valóságtartalmáért. A helyreigazítást rövidítés és szerkesztés nélkül, a sajtótermék ugyanazon részében és azonos betűtípussal kell közzétenni, mint a sérelmezett cikk. Helyreigazítás közzétehető címloldalon is; tilos olvasói levélként megjelentetni, és hozzá kommentárt fűzni.

A közzététel ingyenes. A sajtó akkor tagadhatja meg a helyreigazítás közzétételét, ha az nem a tényekre vonatkozik. A közzététel elmaradása esetén az igényt bíróság előtt lehet érvényesíteni. A bíróság nem peres eljárásban dönt, bizonyításnak nincs helye, a bíróság vagy helyt ad a kérelemnek, vagy elutasítja azt, a helyreigazítás szövegén nem változtathat. A bíróság a helyreigazítási közleményt szigorúan értékeli, egyetlen helytelen kifejezés, vagy az alaki szabályoknak meg nem felelés a kérelem elutasításához vezet.

Speciális védelmet kapnak a politikai vita, illetőleg a politikai vitában elhangzó nézetek.

Újságírói felelősség

Németországban a tartományi sajtótörvények egyező szövegezése szerint az újságírók közfeladatot látnak el. Ennek megfelelően az újságírói felelősség is abban a kiemelt szerepkörben, a közfeladatban gyökerezik, amelyet az újságíró szakmai tevékenységével a társadalmi kommunikáció folyamatában betölt, a nyilvánosság felé közvetítőként társadalmi szolgáltatást nyújt. A közfeladatok gyakorlása a sajtócégeknél állami befolyásmentesen valósul meg, ez következik egyébként az Alaptörvény már többször idézett 5. cikkelyéből is, amely az állami befolyást kifejezetten kizárja. Az Alkotmánybíróság a Spiegel ügyben hozott döntésében kiemelte: *„(...) a szabad sajtó, amelyet nem a közhatalom irányít, amely mentes a cenzúrától, fontos eleme a szabad államnak és a modern demokráciában elengedhetetlenül szükséges. ”*

A közfeladat Otto B. Roegle szerint azt jelenti, hogy a demokrácia nem működik, ha állampolgárai nem rendelkeznek a közérdeklődés valamennyi témájára vonatkozó információs, véleményalkotási és nyilvános eszmecsere-rendszerrel. Amíg az újságírók ebben közreműködnek, nélkülözhetetlen szolgáltatást nyújtanak. Az információs szabadság alapjoga valójában az újságírók szolgáltatása révén válik a gyakorlatban alkalmazhatóvá.²⁸

Manfred Rühl az újságíró személyes felelősségét a társadalmi felelősséggel párosítja. *„Az újságírás terén háttérbe szorultak az értékre vonatkozó egyedi nézetek, az érzelmek és a szabad döntés...”*²⁹ Az újságíró az adott szerkesztőségben vállalt munkával elfogadta a szerkesztőség elveit, a kiadó szellemiségét, politikai irányvonalát. Arról természetesen nincs szó, hogy az újságíró személyes felelőssége eltűnne, vagy jelentéktelenné válna. A szerkesztőségben nyújtott tartós teljesítmény képezi az újságírói állás

---

²⁸ Otto B. Roegle: Verantwortung des Journalisten. Medienrecht.

²⁹ Manfred Rühl: Soziale Verantwortung und persönliche Verantwortlichkeit im Journalismus. Mainz, 1987.

hosszútávú betöltésének alapját.

Az újságírói szakma korlátját képezik az Alaptörvény 5. cikkelyének törvényi korlátai, úgymint a becsületsértés, rágalmazás, hamis vád, kegyeletsértés. Amennyiben e büntetőjogi tényállásokat az újságíró szakmai tevékenysége során, azaz az általa írt és megjelent cikkekben követi el, úgy a bíróság előtt nehezen bizonyítható a már fentiekben említett közérdek, illetőleg jogos érdekek megóvása.

A bíróság egyébként általában akkor feltételezi a közérdek fennállását, ha a sajtószabadság határterületéről van szó, azaz a védelemre szoruló egyéni szféra a nyilvánosság (állítólagos vagy bizonyított) információs érdekével ütközik.

Figyelemre méltó és egyedülálló német törvényi szabályozás az, hogy a kiadók kötelesek tájékoztatni az általuk foglalkoztatott újságírókat a vonatkozó jogi előírásokról, amennyiben el akarják kerülni a sajtóperekből eredő kártérítési kötelezettséget.

Az információforrás védelme

A sajtó számára bizalmasan közölt információk, adatok védelmének célja, hogy az állampolgárok bizalommal forduljanak a különböző sajtószervekhez.

Az Európai Emberi Jogi Bizottság szerint: *„Az újságírók információforrásainak védelme alapkövetelmény a demokratikus társadalmakban, ahol a sajtó állandó figyelemmel kíséri a közélet és a politika eseményeit. A sajtó információhoz való hozzájutását, és így a közvélemény közügyekről való informáltságát tenné lehetetlenné az, ha a sajtó munkatársát kötelezni lehetne*

a felvilágosítást adó személyek kilétének felfedésére. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog (...) ezért megköveteli, hogy az információforrás védelme kizárólag olyan mértékben legyen korlátozható, amilyen mértékben azt különösen fontos magán- vagy közérdek indokolja.”

Németországban az információforrás védelme törvényileg biztosított. Az újságírókat polgári ügyekben a szakmai titoktartás köti, büntetőügyekben, ha azt különösen fontos érdek, így államérdek indokolja, az újságíró is köteles vallomást tenni az egyébként bizalmas információnak minősülő adatok, tények tekintetében. Az ún. tanúzási mentesség tehát az informátor személyére korlátozódik és kizárólag a polgári eljárások keretében valósul meg. „(...) *Nem védi az újságíró iratait, fotóit, magnófelvételeit, és nem akadályozhat meg szerkesztőségi szobákban, magánlakásokban foganatosított házkutatásokat és hasonló intézkedéseket.*”³⁰

E hatósági intézkedésekkel kapcsolatos panaszok, fellebbezések eddig eredménytelenek bizonyultak.

A német sajtó önszabályozása

A II. világháborút követően a bajor demokratikus sajtó újjáépítését szervező amerikai megszálló tiszttek 1947-ben kiadták a „*Tisztességes újságírás útmutatóját*” (Fair Practice Guide), amely a különböző kódexek és kézikönyvek tartalmát egyesítette és jelentős hatást fejtett ki a későbbi etikai kódexekre is. A Német Sajtótanács 1973-ban a kiadókkal és az újságírók különböző szakmai szövetségeivel folytatott hosszas tárgyalások eredményeként „*Publicisztikai Alapelvek*” néven elfogadta a sajtókódexet. A sajtókódexet „*Szerkesztői munka irányelvei*” egészítik ki. A módosított, 1990-es változat tartalmazza az interjúkra, olvasói levelekre, a bűncselekményekről való tájékoztatásra, az érintettek nevének védelmére, továbbá a reklám- és PR-szövegek megjelenésére

³⁰ Darák Péter: Sajtójogi aktualitások Németországban. Magyar Jog, 1997/5.

vonatkozó szabályokat. A német jogban nem érvényesül az angolszász „*Contempt of court*” (a bíróság megsértése) jogintézmény. Ennek a hiánynak a pótlására írják elő a Publicisztikai Alapelvek a következőket: „*A sajtó a nyomozási és bírósági eljárás kezdete előtt és ideje alatt a közzétételben és a feliratozásban mindenfajta egyoldalú vagy előítéletet ébresztő állásfoglalást kerül. A bírói ítéletet megelőzően nem szabad a gyanúsítottat vagy a vádlottat tettesként vagy elkövetőként ábrázolni. Fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények esetén, amennyiben nem súlyos bűncselekményről van szó, a fiatalkorú jövőjére tekintettel lehetőleg el kell kerülni nevének feltüntetését vagy fényképének közlését.*”

Összegzésként megállapítható tehát, hogy a német sajtó jogi és önszabályozása teljeskörű, mégsem jelenti azt, hogy valamennyi, az élet által felvetett kérdésre a normák által választ kapunk.

5. Ausztria

Az osztrák sajtójogi szabályozást illetően csak néhány jogintézmény rövid áttekintésére szorítkozunk. A lapalapításhoz szükséges nyilvántartásba vétel kapcsán már szó volt arról, hogy az országos lapok és folyóiratok kiadásához és forgalmazásához az 1973. évi ipartörvény szerint kereskedelmi engedély szükséges, de ez az engedély semmi esetre sem valósíthat meg cenzúrát. Ausztriában a bírósági tárgyalások nyilvánosak, de az ezt megelőző eljárások, így a nyomozati szakasz nem. Ez a felderítés érdekében történik, a sajtó csak az arra feljogosított szervektől kaphat tájékoztatást az ügyek e szakaszában. Szintén nem készülhetnek rádió- és televíziós felvételek a bírósági tárgyalásról azon az alapon, hogy az ártatlanság védelme sérülne.

Törvény tiltja a gyanúsított azonosítását, kivéve, ha az azonosításhoz közérdek fűződik. Az újságírói felelősség körében nem büntethető az újságíró, aki

bizalmas adatot, vagy iratot hoz nyilvánosságra, kivéve, ha az államtitoknak minősül. Egyébként a sajtó a parlamenti bizottsági üléseken nem vehet részt. Ausztria biztosítja a közigazgatási adatokhoz való hozzáférés jogát azon az alapon, hogy minden információ nyilvános, így biztosított az információforrás és bizalmasan közölt információk védelme is. A becsületsértés esetén polgári eljárás is indítható, a személyhez fűződő jogok pedig akkor is védelmet élveznek Ausztriában, ha a sérelem alapja véleménynyilvánítás, értékítélet. Az eljárási rend hasonló a német megoldáshoz. Szintén a német szabályozáshoz hasonlóan különös védelmet élveznek szövetségi parlament és a nemzeti hadsereg tagjai, továbbá a politikai nézetek, illetőleg az ilyen nézeteket tartalmazó iratok.

6. A francia sajtójogi szabályozás

Történelmi előzmények

Az 1789-es Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának 11. cikkelye szerint: *„Minden polgár szabadon beszélhet, írhat és nyomtathat, kivéve a törvény által meghatározott kiemelt eseteket.”* Robespierre nem értett egyet a szabadságjogok bármiféle korlátozásával, a korlátlan szabadságot szorgalmazta. Franciaországban a XIX. század lassú felszabadulást hozott a politikai hatalom alól. E századhoz köthető a – gazdasági és technikai forradalom eredményeként – a tömegsajtó megjelenése. A reklám lehetővé tette a sajtótermékek árának csökkenését, míg a nyomdatechnika fejlődése biztosította a magas példányszámú nyomtatást, a vasút pedig az országos terjesztést. Az 1881. július 29-i sajtótörvény, a Loi sur la liberte de la presse még a mai napig is ható rendelkezéseket tartalmaz a sajtóra vonatkozóan. (A törvény hatályba lépésének dátuma egyébként minden francia középületen ott található, amelyek falára – éppen e törvény alapján – nem szabad plakátot ragasztani.)

Ettől az időponttól kezdve lényegében a lapalapítás csak bejelentéshez kötött tevékenység Franciaországban. Az 1881-es *„törvényt többször módosították, de lényegében mind a mai napig ez szabja meg a napi- és hetilapok, a folyóiratok,*

könyvek és egyéb nyomdatermékek kiadásának jogi kereteit.”³¹

A sajtó jogi szabályozásának történetében a következő mérföldkő az 1944-es szabályozás. E rendelkezések célja a gazdasági átláthatóság, a sajtó piaci részesedések felmérése volt. Kikötötték többek között, hogy valamely szerkesztőség vezetője és a kiadó igazgatója nem lehet ugyanaz a személy. Szabályozták továbbá a részvények vezetését, a mérlegkészítést, és a számlavezetést is.

1984-ben 15%-ban maximálták a folyóirat-piaci részesedést, majd ezt 1986-ban 30%-ra emelték.

Egyes sajtójogi jogintézmények

Az 1881-es sajtótörvény rendelkezik a **rágalmazásról**, illetve szorgalmazza a magánélet tiszteletét. Az egyszerű rágalmazás akkor is megvalósul, ha az kétkedő formában került megfogalmazásra, illetőleg a rágalmazott személyt vagy csoportot nem említik név szerint, de „beazonosítható”, azaz egyértelműen következtetni lehet kilétére. A faji-etnikai hovatartozás előítéletein alapuló rágalmazás büntetése mintegy négyszerese a rágalmazás egyéb eseteinek. A 35. § szerint tilos a tíz évnél régebbi esetek felhánytorgatása.

A sajtóban megjelent, sérelmes közlést tartalmazó cikkekre történő reagálás két formában valósulhat meg: **válaszjog** (válaszadás joga: droit de réponse), illetőleg a **sajtóhelyreigazítás** (droit de rectification). A **válaszadás** jogintézményének lényege, hogy minden olyan személynek, akit cikkben vagy publikációban megemlítenek, joga van egy ún. válasz megjelentetésére. Ez a jog akkor is érvényesíthető, ha az adott cikk semmilyen sértő vagy negatív megjegyzést nem tartalmaz. A válasz közzétételére a levél kézhezvételét követő

³¹ Ádám Péter: Sajtótörvény – itt és ott. Népszabadság, 2001. április 6.

három napon belül, választási időszakban 24 órán belül, hetilap, illetőleg folyóirat esetében a következő számban kell megjelentetni, az objektív határidő egy éven. A választ ugyanazon helyen és betűtípussal kell megjelentetni, mint az eredeti cikk. A **sajtóhelyreigazítás** jogi szabályozását a 12. cikkely tartalmazza. Ez csak a közjogi szereplőket, minisztereket, minisztériumi osztályvezetőket, prefektusokat, polgármestereket stb. illeti meg akkor, ha a sajtó pontatlanul számol be valamilyen döntésükről, tevékenységükről. E jogintézmény lényege nem a védekezés, hanem a sokoldalú tájékoztatás.

A válaszadás jogával szemben a helyreigazítást a lap elején kell közölni és nem lehet hosszabb a sérelmes cikk kétszeresénél. Amennyiben a lap a helyreigazításnak nem ad helyt, büntetése sokkal nagyobb mint a válaszadás megtagadása esetén.

A két jogintézmény kapcsán meg kell jegyezni, hogy azok mindegyike a lapokban megnevezett személyek védelmét hivatott biztosítani, de a sajtó Franciaországban is szabad, azaz minden külső befolyásolástól mentesen autonóm módon határozzák meg lapuk politikai profilját, és azt, hogy milyen cikkeket, véleményeket, információkat közölnek.

Franciaország deklarálja a **bírósági tárgyalás nyilvánosságának elvét**, de Ausztriához hasonlóan az azt megelőző eljárásokról, így a nyomozásról csak a jogszabályban kijelölt szerv engedélye esetén tudósíthatnak.

Az újságírókra nem vonatkozik **titoktartási kötelezettség**, de egy 1993-as törvény értelmében amennyiben a sajtó bizalmas információ nyilvánosságra hozatalával a gyanúsított ártatlanság védelméhez való jogát sértené, a bíróság utasíthatja a sajtót, hogy azt helyreigazítással rendezze. Németországhoz és Svédországhoz hasonlóan becsületsértés esetén mind a polgári, mind pedig a büntetőjogi eljárás egyszerre indítható. Büntetőeljárás esetén a valóság bizonyítása mentesíti az újságírót; az újságíró úgy is mentesülhet a felelősség

alól, ha a tények utóbb ugyan valótlannak bizonyulnak, de az újságíró a tény valós voltának vizsgálatakor a lehető legnagyobb gondossággal járt el. Polgári ügyekben a becsületsértés alapja a német megoldáshoz hasonlóan szintén a véleménynyilvánítás.

Franciaországban is törvényileg biztosított **az információforrás védelme**. A tanúként idézett újságíró megtagadhatja a vallomástételt az információforrással kapcsolatban, ugyanakkor bűncselekményt valósít meg az az újságíró, aki bizalmas információkat szerez meg parlamenti bizottsági ülésekről.

Egy 1938-as törvény értelmében **újságíró** az, aki főfoglalkozásként, rendszeresen, ellenszolgáltatás fejében gyakorolja szakmáját egy vagy több napilapnál vagy folyóiratnál, illetve sajtóügynökségnél.³¹

Ami az **önszabályozást** illeti, az újságírók tevékenységük során támaszkodhatnak az újságírók országos szakszervezete által 1918-ban elfogadott szakmai kötelezettségeiket tartalmazó chartára, illetőleg az újságírók jogi státuszát meghatározó 1935-ben kiadott rendelkezésekre.³²

Összegzés: A fentiekben lényegileg ismertetett francia sajtójogi szabályozás alapján leszögezhető, hogy a sajtószabadság alapelvei több mint száz éves törvényen nyugszanak. A rágalmazás és helyreigazítás jogintézményén keresztül az érintett személy védelme teljeskörűen megvalósul. A francia újságírás etikai szabályai, mint az „újságírás komolyságának” elve (le sérieux du journalisme) pedig biztosítja a jogi és az önszabályozás harmóniáját.

Ami a szabályozás horizontális rendszerét illeti, mind az elektronikus, mind

---

³² La régulation des médias La régulation de l'audiovisuel en France. Les médias Cahiers Français, mai-jun, Nr. 266., 1994.

pedig a telekommunikációs jogi szabályozásra találunk példát. A kommunikáció, az elektronikus sajtó szabadságáról szóló törvény 1986-ban született, 1997-ben módosították, ehhez kapcsolódnak még a tv-, rádió- és filmprodukciók terjesztéséről szóló alapelvek 1990-ből, a tv- és rádiószolgáltatásról szóló szabályozás 1995-ből, valamint a tv-szolgáltatás műholdon keresztül szintén 1995-ből. A francia telekommunikációs törvény 1996-ban született.³³

7. A svéd sajtójogi szabályozás

A svéd médiajogi szabályozás szintén teljes, mind vertikális mind pedig horizontális értelemben. A svéd sajtótörvény, pontosabban a Törvény a sajtószabadságról 1991. november 14-én született és december 10-én lépett hatályba.

Ami a horizontális szabályozást illeti, 1991-es a rádiótovábbításról, -átvitelről szóló törvény, 1993-ban született a versenytörvény, 1996-ban pedig a rádió- és televízió-törvény. A telekommunikációról szóló törvény 1991-ben, a műholdakról szóló pedig 1994-ben lépett hatályba.³⁴

A sajtótörvény alapján a lapot előállító és azt megjelentetni óhajtó laptulajdonos kötelessége, hogy a lapot nyilvántartásba vetesse. A **regisztráció** a svéd sajtótörvény szerint annak a személynek a megjelölését jelenti, aki később a lap tartalmáért felelős lesz, azaz a bejelentésben meg kell jelölni a szerkesztő nevét, lakcímét.

A sajtószabadság ellen elkövethető **bűncselekmények** törvényi tényállását maga a sajtótörvény határozza meg. Ilyenek a törvény szerint a közízlést sértő, pornográf sajtótermékek terjesztése, a gyerekek és fiatalok között olyan

---

³³Media laws in Europe.

³⁴Lásd az előző lábjegyzetet.

nyomtatvány terjesztése, amelynek hatása, tartalma lealjasító vagy egyébként is súlyos veszélyt jelenthet a fiatalok erkölcsi nevelésében. (Hatodik fejezet 2. §) A sajtószabadság elleni bűncselekményekről továbbá a hetedik fejezet rendelkezik. Ilyen többek között a felségárulás, kémkedés, titkos információ súlyosan illetéktelen kezelése, lázadás, hazaárulás, hűtlenség, ezek kísérlete, vagy ezekre történő felbújtás, amennyiben azokat íróként, kiadóként követik el. Svédországban ugyan törvényileg nem, de a svéd újságírókra vonatkozó etikai kódex által tiltott a büntetőeljáráshoz a gyanúsított, illetőleg **az eljárás alatt álló személy azonosítása**. A svéd törvények szerint nem büntethető az az újságíró, aki – amennyiben az nem minősül államtitoknak – **bizalmas, titkos bírósági dokumentumot**, annak részleteit, illetőleg adatot tesz közzé. Az újságírókat ugyan köti a szakmai titoktartás, de különösen fontos érdek, államérdek esetén nem tagadhatják meg a vallomástételt a titkos információval kapcsolatban. Svédországban **az alkotmány deklarálja a közigazgatási adatokhoz való hozzáférés jogát**, azon az alapon, hogy minden információ nyilvános mindaddig, míg azt jogszabály nem nyilvánítja titkossá. A **becsületsértést** sajtótörvény tiltja, és esetében - a német és osztrák példához hasonlóan - Svédországban szintén egyszerre, ugyanazon bíróság előtt indítható büntető és polgári eljárás. A svéd szabályok szerint azonban **kritika, értékítélet** nem lehet a becsületsértési eljárás alapja.

Összegzésként megállapítható, hogy Svédországban a sajtószabadságnak mind alkotmányi, mind pedig törvény garanciái megvannak, az írott, elektronikus és telekommunikációs jogi szabályozás teljes mértékben érvényesül.

8. A kelet-európai országok sajtójogi szabályozásának jellemzői³⁵

A kelet-európai országok médiaszabályozásáról általában elmondható, hogy a 90-es évek társadalmi-politikai, gazdasági változásai, a XX. század végi technikai

---

³⁵A magyar sajtójogi szabályozás nem tárgya a jelen tanulmánynak, így legfeljebb csak néhány mondatban, főleg összehasonlításként kerül megemlítésre.

forradalom rendkívüli módon indukálta a média szabályozását és újraszabályozását ezekben az országokban. A vertikális és horizontális szabályozási rendszer közötti különbségtétel kapcsán már szó volt arról, hogy ezen országok mindegyike rendelkezett – ugyan szocialista, de – alkotmánnyal. Az alkotmányos rend demokratikus alapjainak lerakása azonban az alkotmányjogi szabályozás terén két úton volt megvalósítható. Az egyik út a radikálisnak mondható megoldás, a meglévő szocialista típusú alkotmány hatályon kívül helyezése és teljesen új alkotmány elfogadása, a másik út pedig a – mondjuk mérsékelt megoldás – a szocialista alkotmány modernizálása, folyamatos aktualizálása, módosítása.

A radikális út követői a már említett Csehország, Románia és Bulgária.

A **Cseh Köztársaság** sajtótörvénye a kelet-európai országok közül elsőként, 1999 decemberében lépett hatályba, felváltva az 1966-os szocialista sajtótörvényt.

A szocialista sajtótörvény 1990-es módosítása csak a legszükségesebb változtatásokra terjedt ki, így hatályon kívül helyezték azokat a rendelkezéseket, amelyek mind megfogalmazásukban mind pedig tartalmukban kifejezetten a szocialista rendszerhez kötődtek és ellentmondásban álltak az alkotmányos alapjogokkal. Mivel a módosítás – arra hivatkozással, hogy hamarosan új sajtótörvény születik – lényeges kérdések tekintetében nem adott iránymutatást, a hatályos törvény súlyos hiányokkal küszködött.³⁶ Így nem volt szabályozás a tanúzási mentességre, illetőleg arra, hogy a főszerkesztőn kívül ki köteles még a sérelmes közlemény helyreigazítására. A kormány által 1999 tavaszán beterjesztett és a kultuszminisztérium által kidolgozott sajtótörvény tervezete két lényeges ponton a sajtószakma ellenállásába ütközött. Az egyik kifogásolt szabályozás a helyesbítési jog bevezetése, a másik pedig az volt, hogy a törvény tervezete általánossá tette volna sajtóügyekben a bárki által indítható kereset

³⁶ Monika Rahim: Das neue Pressegesetz der Tschechischen Republik. WiRO Heft, 9/2000.

intézményét. A szakmai szervezetek nyomása és az Európa Tanács által megbízott média szakértő állásfoglalása alapján a törvény tervezetét átdolgozták és az így csak 2000. március 14-én lépett életbe.

Az új sajtótörvény kizárólag az időszakos kiadványokra vonatkozik, az egyéb sajtótermékeket a nem-időszakos kiadványokra irányadó külön törvény rendezi.

Sajtótevékenység folytatásához csupán nyilvántartásba vételi kötelezettség szükséges, ennek megszegése magas pénzbírsággal jár. Az osztrák joghoz hasonlóan, azok a kiadók, amelyek a lapkiadást kereskedelmi jelleggel, iparszerűen folytatják, kiadói tevékenységükre a Cseh Köztársaság ipartörvényének rendelkezései az irányadók. E jogszabály által kontroll alá vehető a kiadó, hiszen Csehországban az ipartörvény értelmében csak megbízható cég folytathat ipart, gyakorolhat iparágat.

Az időszaki lap tartalmáért egyedül a kiadó felel, sem főszerkesztő, sem felelős szerkesztő nem létezik felelősség szempontjából. Ugyanakkor a kiadó ***nem felel a reklámban, illetőleg a hirdetésben közzétett tények, adatok valóságáért,*** kivéve, ha a kiadó saját reklámjáról, hirdetéséről van szó. Az újonnan szabályozott ***helyesbítés joga*** – a német jogi szabályozással szemben – igényli az érintettségen túl az állítás becsületet vagy méltóságot sértő jellegét, továbbá a magánszférát ért erőszakos beavatkozás tényét. A helyesbítés – szintén a német megoldással ellentétben – kizárólag tényekre vonatkozhat. A helyesbítés iránti kérelem benyújtására állampolgárságtól függetlenül a természetes és jogi személyek jogosultak, a kötelezett pedig a kiadó. Az igény törvényes érvényesítésére a polgári peres út szolgál, mégpedig nem peren kívüli, hanem ún. főeljárás keretében.

Az ***utólagos közlés*** intézménye szintén újonnan került a cseh sajtójogi szabályozásba és elsősorban nyomozási cselekmények és büntetőeljárások

tekintetében alkalmazható. Első ízben került szabályozásra az **információ védelme** a cseh sajtójogban. Ez a szabályozás az információforrás törvényi védelmének tesz eleget.

A tanúzási kötelezettség megtagadása a törvény értelmében azt jelenti, hogy az újságíró köteles informátorát védeni, ha az erre igényt tart, ennek alapján a vallomástételt is megtagadhatja a bíróság előtt. A szabályozás megfelel a német Publicisztikai Alapelvekben foglaltaknak. A tanúzás megtagadása ugyanakkor nem terjed ki pl. a kiadó adóhatósággal szembeni információszolgáltatási kötelezettségre.

Összegzésként megállapítható, hogy a Cseh Köztársaság az új alkotmány és az új sajtótörvény megalkotásával eleget tett az EU által a csatlakozni kívánó országok felé előírt, a sajtószabadság biztosítását szolgáló törvényalkotási kötelezettségének.

A cseh rádió- és televízió-törvényt – elsőként a volt szocialista országok közül – még 1991-ben elfogadták. Ezzel lényegében Csehországban is megvalósul a sajtó vertikális és horizontális szabályozása.

Bulgária a demokratikus átalakulás jogi szabályozásában, már ami az alkotmányos garanciák megteremtését illeti, szintén a radikális utat választotta. A sajtó szinte teljesen privatizálódott, a német WAZ csoport jelentős piaci részesedést szerzett.

Romániában a többi kelet-európai országgal szemben az írott sajtó területén kevés a nyugati befektetés, talán ennek tudható be, hogy „az újságírók mandátum nélküli politikusként viselkednek és szívesen keverik össze az újságírást a politikával.”³⁷

³⁷ Dietrich Schlegel: Entwicklung und der aktuelle Stand der Medien in Bulgarien, Rumänien und

Lengyelország³⁸ az átalakulás jogi szabályozásának mérsékelt útját választotta.

1989 második felében a sajtóról szóló 1984. évi január 26-án hatályba lépett törvény jelentős módosítását szavazta meg a szejm. A módosítás lényegében aktualizálta a szocialista sajtótörvény rendelkezéseit a társadalmi-politikai változásoknak és a módosított alkotmánynak megfelelően. A törvény az Általános Rendelkezések között **deklarálja a sajtószabadságot**. Kijelenti, hogy a sajtószabadsághoz szükséges feltételeket az állami szervek biztosítják. A napilapok vagy folyóiratok kiadásának feltétele a helyi bíróságoknál történő **regisztráció**. A bejelentésben meg kell jelölni a lap nevét, a szerkesztőség székhelyét, a főszerkesztő személyi adatait, a kiadó nevét és székhelyét, végül pedig a sajtókiadvány megjelenésének gyakoriságát. A bejegyzés akkor tagadható meg, ha a törvényben meghatározott adatokat a kérelem nem tartalmazza, vagy – a magyar sajtótörvénnyel egyezően – már létező kiadványcím védelmi jogát sérti a bejegyzés.

Újságkiadó lehet jogi vagy természetes személy, illetőleg jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet. A törvény nem rendelkezik arról, hogy a kiadó milyen állampolgárságú vagy illetőségű személy, szervezet lehet, ennek megfelelően külföldiek is alapíthatnak lapot. Külön fejezet rendelkezik az újságírók jogairól és kötelességeiről. A törvény előírja, hogy **az újságíró köteles** az államot és a társadalmat szolgálni, valamint annak **a szerkesztőségnek a programját és szabályait betartani**, amelynek tagja. E törvényi szabályozás megfelel a német sajtójogi viszonyok elemzése kapcsán ismertetett azon nézetnek, miszerint az újságíró egy szerkesztőségben történő feladatvállalással elfogadja annak a szerkesztőségnek szellemiségét, politikai-gazdasági irányultságát.

A lengyel sajtótörvény mindenre kiterjedően szabályozza **az információhoz**

Ungarn. Südosteuropa Mitteilungen, 1998., Nr. 1.

³⁸ A sajtóról szóló 1984. január 26-i törvény (nem hivatalos fordítás).

jutás és az információszerzés feltételeit. Így az állami és gazdasági szervek, személyek kötelesek a sajtó részére információt szolgáltatni, kivéve, ha az államtitoknak minősül, továbbá kötelesek mindent megtenni annak érdekében, hogy az újságíró hozzájusson a kívánt információhoz. Az információ nyilvánosságra hozatalához szükséges az érintett hozzájárulása. Az újságíró felmentést kap a szakmai titoktartás alól, ha az információ bűncselekményre vonatkozik. Az előzetes bírósági eljárásokban a bíróság vagy az államügyész engedélye nélkül tilos adatokat, fotókat közölni az eljárásban résztvevőkről. Az információforrást az újságíró köteles megnevezni azzal, hogy egyben **védenie is kell az információt szolgáltató személy érdekeit.**

A sajtótörvény értelmében a pontatlan, valamint a valóságnak nem megfelelő tényeket a főszerkesztő díjmentesen köteles **helyesbíteni.** A személyes vagyont veszélyeztető kijelentésekre pedig biztosítani kell a **válaszadást.** Mindkét jogorvoslati lehetőség napilap esetében a kérelem kézhezvételétől számított 7 napon belül áll rendelkezésre, folyóiratok esetében pedig a következő számban kell a közzétenni a helyesbítést, illetve a választ. A válasz alakiságára nincs előírás, de a helyesbítést azonos formátumban és látható címmel kell közölni. A jogi felelősség tekintetében egyedülálló a 43. rendelkezés, amely szerint "Az a személy, aki újságírót valamely anyag közlésére erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerít vagy ebben akadályoz, az három év szabadságvesztéssel büntethető." A helyesbítés és válaszadás jogtalan megtagadása pénzbírsággal sújtható.

Összegzés: a lengyel sajtótörvény annak ellenére, hogy nem új jogszabály, a módosítások révén megfelel a nyugat-európai szabályozási tendenciáknak, az uniós elvárásoknak.

VII. Az európai sajtójogi szabályozás értékelése, zárszó

Az értékelés és zárszó feladata, hogy a tanulmányban, és különösen az előszóban felvetett kérdésekre az egyes európai államok sajtójogi szabályozásának áttekintése kapcsán választ adjon, összegezze az elmondottakat, levonja a következtetéseket, és valamiféle jövőképet adjon.

Mindenképpen elmondható, hogy a **sajtójogi szabályozás** az angolszász jogot követő államok kivételével a vizsgált európai országokban **általános**, sőt az is megállapítható, hogy azokban az államokban, amelyek egyáltalán jogi szabályozással rendelkeznek a sajtószabadságot illetően, mindenhol találunk **sajtótörvényt és annak alkotmányi szabályozását** is. Ez természetesen elsősorban a kontinentális jogrendszerű országokra vonatkozik, beleértve a kelet-európai államokat.

A másik megállapítás az, hogy – az európai sajtójogi szabályozás történetét tekintve – a korábbi, XIX. századi, elsősorban **sajtóigazgatási-sajtórendészeti jellegű előírásokat** a XX. század második felének, a vizsgált kelet-európai országokban utolsó évtizedének szabályozásában **felváltották** a véleménynyilvánítás, a szólásszabadság, illetőleg a sajtószabadság alkotmányos garanciái és ezen **alkotmányos alapjogok törvényi rendelkezései**.

Szintén általánosnak mondható, hogy **egy sajtókiadvány megjelentetéséhez**, egy lapindításhoz **sehol nem kell hatósági engedély** és csak az országok egy részében él valamiféle lapregisztráció. **Mindenütt tilos a cenzúra**.

A véleménynyilvánítás és a szólásszabadság alkotmányi deklarációja a kontinentális országokban **az Emberi Jogok Európai**

Egyezményének 10. cikkelyén alapszik. Az Egyezmény szövegét az elmúlt évben a brit szabályozás is átvette.

A sajtószabadság alkotmányos garanciáinak írásba foglalása Angliában is egyre sürgetőbb, különösen az elektronikus sajtó térhódítása óta.

Az, hogy a sajtójogi szabályozás manapság elsősorban a szólásszabadság alkotmányjogi alapelveinek törvényi rendezésére irányul, sokkal kevésbé a hatósági jellegű, igazgatásrendészeti előírások megfogalmazására, azt mutatja, hogy **a média alkotmányos működése a távlatban nem képzelhető el ezen alapjogi garanciák nélkül.**

Hangsúlyozni kell ezt azért is, mert több, **sajtótörvényben rögzített alapelv** kimondottan, vagy anélkül **vonatkozik az elektronikus médiára is.** Ennek megfelelően a jelenlegi és a jövőbeni jogalkotás még jó ideig nem nélkülözheti a sajtótörvények által részleteiben megteremtett, a média egészére vonatkozó alkotmányos garanciákat, különösen akkor, amikor a jogi szabályozás évek óta nemigen tud mit kezdeni a kommunikációs technika új vívmányaival, az internettel, a frekvencia nélküli jelátvitellel, az MP3-mal, illetőleg a különböző digitális megoldásokkal – összefoglalóan: a jog számára nehezen követhető technikai kihívásokkal. A modern sajtójogi szabályozás tehát megtalálta a túlélés módját, nevezetesen az alkotmányos alapelvek, úgymint a vélemény-, a szólás- és információs szabadság, valamint az ezen elvekhez kapcsolódó jogok szabályozásának igényét és lehetőségét, ezáltal hosszútávra biztosította szükségességét.

Irodalomjegyzék

1. Stark R. László: Megmutatva elrejtteni (Kat-éter). Magyar Hírlap, 2001. július 6.
2. Frank Fechner: Medienrecht. UTB Für Wissenschaft Mohr Siebeck, 2001.
3. Halmai Gábor: Kell-e nekünk sajtótörvény? Médiakönyv 1998.
4. Heinz Stöckel: Presserecht. Verlag C.H. Beck, München, 1994.
5. Kovács Krisztina és Cseh Gabriella: A lapalapítás és a sajtószabadság magyar és nemzetközi szabályozása. COLPI, 1996.
6. Bódiné dr. Beliznay Kinga: Sajtórendészeti igazgatás a XIX. századi Európában. Magyar Közigazgatás, 1998/1.
7. Halmai Gábor: A kifejezés szabadsága az Alkotmánybíróság joggyakorlatában. Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet, A Nyílt Társadalom Intézet Társintézete, COLPI, 1996.
8. Václav Amort, Josef Lzicar, Vladimír Mikule: Droit de presse. Bulletin de droit télécsovaque, 1990/3-4.
9. Koltai András: A sajtószabadság és személyiségi jogok összeütközésének kérdései az angol jogrendszerben. Magyar Jog, 2001/4.
10. Liz Forgan: Trampling over freedom. Index on censorship, 6/1990.
11. Tom Crone: Law and the media. Butterworth, Heinemann, Oxford, 1991.
12. Otto B. Roegele: Verantwortung des Journalisten, Medienrecht.
13. Manfred Rühl: Soziale Verantwortung und persönliche Verantwortlichkeit im Journalismus. Mainz, 1987.
14. Darák Péter: Sajtójogi aktualitások Németországban. Magyar Jog, 1997/5.
15. Ádám Péter: Sajtótörvény – itt és ott. Népszabadság, 2001. április 6.
16. La régulation des médias La régulation de l'audiovisuel en France. Les médias Cahiers Français, mai-jun, Nr. 266., 1994.
17. Monika Rahim: Das neue Pressegesetz der Tschechischen Republik. WiRO Heft, 9/2000.
18. Dietrich Schlegel: Entwicklung und der aktuelle Stand der Medien in Bulgarien, Rumanien und Ungarn. Südosteuropa Mitteilungen, 1998., Nr. 1.
19. Hanák András: Meddig nyújtózkodhat a magyar szólásszabadság? Fundamentum, 2001/2.

jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

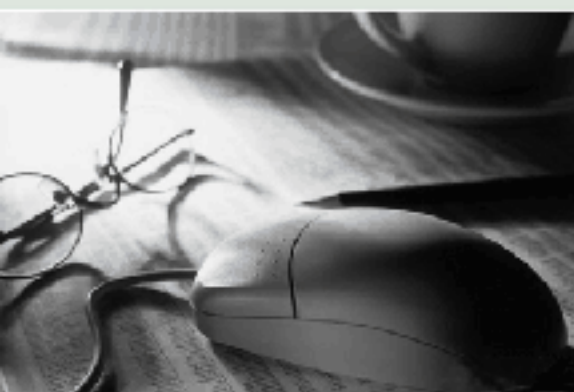
szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél

országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás